

4.

אבני מלואים

בדבר תוקן הדת והדעת בישראל

מאת

מיכאל לוי ראדקינסזאהן.

מחבר ספרו

תפלה למשה מקוצי "מצת מצודה".

חברי הוה יכול ששה אכנים :

אבן הראשה, אבן ברקת (בקרית), אבן ספיר, אבן ישראל, אבן השולחן, אבן הטועים. תוכן עניניהם ימצא הקורא בראש המחברת.

חוברת ראשונה. 3

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 4.

מארק.

חברת

“מ. ש. זיפקין”

(א) היודענשפיעגעל-פראָצעס במינסטער;
(ב) אחוות קבר בעל-היהודיה בחצר מות היהודים בברלין.
מאת מחבר הספר הזה, ומחירה א מארק וחצי — M. 1.50

החפצים בספרי המחבר יוכלו להשיגם:

בלאָנדאָן אצל המחבר:

6 Packingtonstr. Islington, London N.

בוויען מסחר הספרים:

D. Löwy, II., Praterstrasse 15, Wien.

Jos. Schlesinger, I., Seitenstättengasse 5, Wien.

בווילנא מה':

M. W. Zipkin, Deutsche Strasse, Wilna
(Russland).

מויזס מכל המדינות יוכלו לפנות לוויען לבתי מסחר
הנ"ל. וברוסיא לה' מ. וו. ציפקין. ואשר יש לו דבר עם המחבר
יפנה ללאָנדאָן על האדרעססע דלמעלה ויקבל מענה.

Abne' miluim
Studentfrage - Palästina

אבני מילואים

אבן הראשה

(Grundstein.)

EBEN HAROSCHA.

(GRUNDSTEIN.)

I. THEIL.

Verschiedene Ansichten betreffs der Reform des jüdischen
Ritualgesetzes, der »Judenfrage« und deren Lösung.

Von

M. L. Rodkinsohn,

s. Z. Redakteur des »Hakol« etc.

Berlin.

1884.

אבן הראשה.

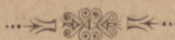
חוברת ראשונה.

תדבר מארבע מפלגות בישראל אשר תחונה דעתן בדבר תיקון
הדת והדעת לבית ישראל, ושאלת היהודים ופתרונם.

מאת

מיכאל לוי ראדקינסזאהן

לפנים המו"ל את, הקול, ואספת חכמים וכו'.

ברלין

תרמ"ד.

צד תוכן עניני המחברת הזאת :

- 1) מכתב המבאר דעת ארבע מסלנות בישראל אודות תיקוני הדת, ובדבר ספרי תל"ם ומ"ם. מאת X. 1—5
- 2) תשובה כללית לכל המסלנות גם יחד, והיא גם פתרון: שאלת רדיפת-יהודים בכל מקום. מאת המחבר 5—24
- 3) מכתב סמלין אחר טפארוז. מאת N. 24—26
- 4) תשובות פרטיות לכל מסלנה ומסלנה ובהם ענינים רבים. מאת המחבר. 26—39
- 5) מכתב הרב החכם חו"ס המו"ל את הצמירה. 40—42
- 6) ארבעה מכתבים מאת סוחר סופר, מורה, ואיש תם. 42—47
- 7) חתימת המחברת: סאטר בן עזאי. 47—50

בראותי כי כבדה עלי המלאכה גם ההוצאה להוציא בפעם אחת את חבורי הזה אשר יוכל בתוכו ששה ענינים במעט שונים זה מזה, וגם להקל על הקונים החסצים לקרוא את דברי שלא יכבד עליהם לשלם מחיר-גדול בעד ספרי, אשר יוכל לפי השערתי מאשר אתי בכתובים (רשימות וציונים) ערך 25 בונקן, חלקתי את ספרי לששה חוברות, ואוציאן בעזרי וא'ז חוברת אחת בשני ירחים ולא ארבה במחירן. תוכני הספר בכללו הנני נותן מה ופרטיותיהן בראש כל חוברת.

תוכן הענינים של החוברות הבאות:

החוברת השנית בשם „אבן ברקה“ (בקרחה) תכיל בקרבה:

- א) בקרת של מכתה"ע העברים בשמות החיות שדנו בדברי התיקונים שנזכרו בשני הספרים תל"ם ומ"ם בשמות החיות. (א) וואסחאד מפעטערסבורג. (ב) דוואים כראניק. (ג) דוואים ווארלד מלאנדאן. (ד) רעווי (טפארוז). (ה) צענטראלבלאטט. (ו) וואכענשריפט מאשכנז ואַסטרייך. סועתקים ללשון עבר ותשובת המחבר בצידם. (ז) מכתבי חכמי הזמן: גדולי חכמי אשכנז, גדולי רבותנו*) הצרפתים, וגדולי הדור סאחינו בענגלאנד. ועוד בה עשיריה —

* הרבנים בצרפת לא יכני עצמם בתואר דקטור, כי שם בפרדיות החכם הוא רב, וכפי גדול Grand Rabbi.

החוברת השלישית בשם "אבן ספיר" תכיל בקרבה:

(א) השנות והערות על ספרי תל"ם מאת החכם משה ליב לילענבלום מאדעססא, מאת החכם הדר. רי"ט ראבינאוויץ המעתיק את התלמוד לשפת צרפת מפארוז*). והערות אחרות מאת ווידוצינסקי מסובאלק ותשובת המחבר בצידם.
(ב) הוספות וחקירות חדשות על כל הנאמר בשני הספרים "מ"ם ותל"ם" מאת המחבר.

החוברת הרביעית בשם "אבן ישראל" תכיל בקרבה:

שאלת שלשתינא ופירוניה. החקירות תבאנה על הדברים האלה: (א) איזה זכות יש לנו על ארץ ישראל בעיני עצמנו ובעיני העמים, עד כי נוכל לקות כי שמה נתחשב לאזרחי הארץ והארץ אשר ננחיל תהיה אחוות נחלתנו הקדושה. תחת אשר טבלעדה נחשב בכל הארצות כגרים אף שיש לנו נחלת שדה וכרם? (ב) אם ראויה היא שלשתינא לפי מצבה כעת כי תהיה סרכז לקיבוץ ישראל? ואיזה יסויו כח יש לה על ארצות אחרות? (ג) אם סמשלת תוגרמא טובה לנו יותר מהממשלות אחרות, ואם תחפין הראשונה כי נתישב בה ונעבוד אדמתה? (ד) העם היושב עליה עתה, מה הוא? תכונתו מידותיו ואהבתו ולבן עם אחר? אהבתו לקבל נדים או אזרחים בארצו שלא מבני אמונתו? (ה) מי הטה העוסדים בראש הפראסאנאנדרא הזאת? תכונת הפראסאנאנדיסטים מבני ישראל ומסרתם? תכונת הפראסאנאנדיסטים שלא מבני ישראל, מי הטה ולא יזה מסרה יאבו זאת האחרונים?

החוברת החמישית בשם "אבן השולחן" תכיל בקרבה:

(א) את הפראגראטס למכתב העתי "התלמוד והשולחן ערוך" אשר בדעתו להוציאו לאור בקרוב, בכל סעיפיו**).
(ב) דוגמאות אחרות להראות על כמה הלכות צורתן בשולחן הערוך וצורתן בתלמוד.

(*) ראויה היתה החוברת הזאת לצאת ביאש מפני איכותה שהיא עיקר חלק המדעי בספרי זה. אבל אחרתיה משני טעמים: (א) הבטיחו לי עוד חכמים אחרים לבא בהערותיהם ובקרתיהם על ספרי ואחשוב כי אם אחרי מעט תבאנה גם המה. (ב) מפני שלחילי מלאכתי שאני עוסק בה כעת נוטל עלי לעבור בעיון על שני התלמודים ועל המדרשים מראשיתם עד סופם, ותקותי למצוא בלמודי עוד דברים רבים אשר ראוי יהיה לדבר מהם. ועד העת הזאת אקוה שאם לא אמור את מלאכתי כולה למצער חלק היותר רול ממנה. ולכן אין רצוני להיות זריו ונססר.

(**) בדבר הוצאת המיץ החדש הזה יאלצני ההכרח להרחיב הדיבור גם מה יען כבר בשרתי ממנו בראשית שנת 88 העברה ועוד לא עשיתי גם צעד אחד הלאה. אבל האמת

החוברת הששית*) בשם "אבן הטועים" או "אבן הסופרים"
תכיל בקרבה:

תולדות סופרים אחדים מסופרי העברים, תמונתם, דבריהם ומעבדיהם. מכתבי ה' סטאלענסקין, גארדאן והלל ואור אשר כתבו לו, ואשר נדפסו בהמגיד אודות ספרי וכן תכונת שארי הסופרים אשר קצצו כנסיעות ספרי טבלי דעת.

אניד אין רצוני להתחיל במלאכה הזאת טרם אדע כי המלאכה תכלה אותי ולא אני את המלאכה הזאת. לדבר גדול כזה צריך הכנה גדולה וזהירות ושמויות ותורה, אמנם עוזרים טובים למלאכתי הזאת כבר השתנו ושני חכמים גדולים וכסבדים המפורסמים בעולם הספרות מאוסטרייך, הבטיחו לי להיות עוזרים תמידים. אחד מהם הרשה לי לקרוא גם את שמו בהפראנראמס. ועוד רב אחד בקרית מלך רב וגדול בחכמה הבטיח לי גם הוא לתמוך ידי בכתבי אשר כבדתי מענין הזה — ועכיו אחיה מתוך מאד בדבר הזה מפני הטעם הפשוט שאין לי כל תקוה למוצא טרף ביתי מהמלאכה הזאת — וגם איני רוצה כלל גם להרווח ממנו, אבל לא אוכל לקבל עלי השמחה לעסוק במלאכת העקסעדיצואן ובדרך כלל במלאכה היוצנית וזאת כתובת וסדור המאמרים ולכן הנני מחפש אחד ש ע ר ל ע נ ע ר שיקבל ההוצאה ועבודת הוץ על שכמו ואני אעבוד לו חנם ורק איזה עשרות עקומים אקח בשבתי לחלקם בין מידעתי בענגלאנד ואשכנז. וזאת שנית, לא אנש אל המלאכה טרם תתן רשיון מאת ממשלת רוסיה. וזאת לא אוכל גם לבקש טרם תודעם הפראנראמס — היה אם יצלה לי הדבר הזה, אם אראה שישנם אנשים בעמינו אשר ידעו להוקד את החפץ הזה ויבינו את נחיצותו ויעזרו לי להוציא חפצי אל הפועל אנש אל המלאכה — ואם לא, אתן ספר בכל שנה (יאהרבוך) למשרה הזאת לא בתור מכתב עתי, לא אקבץ עליו חתומים ואך אחברו אדפיסו ואמכרו. — ועכיו אדפיס את הפראנראמס בחוברת מיוחדת כי לדעתי הפראנראמס בעצמה צריכה לימוד ונחוצה לפורסום, ואולי יוצאון אנשים אחרי יאותה כי ישתדלו להוציא זאת לפעולות אדם, או אולי ימצא איש אחד אשר יקח על עצמו המלאכה הזאת ואז מוכן הנני להיות לו עוזר תמיד למשרה הזאת בלי כל תשלום נמול. כי ה מ ט ר ה הע נ ין ו פ ר ב ת א ח י ה ו א ש ב ר י.

*) אם יהיה הי כעוזרי אתן חובית אחת בכל משך שני ירחים (לא כמות אחת תהיה לכל חוברת ומוכן מאליו כי גם המחיר ישתנה בכל חוברת) למען תמזור המלאכה כולה לשנת 1885. אינני צריך להעיר לכל קורא מבין כי אין כל שייכות לחובית אחת עם חברתה, כי הענינים נפרדים ולכן יוכל להיות שגם הסדר משקש האחרונות ישתנה ואקדים להדפיס את החוברת שתהיה מוכנת בידי קודם ועל כן אבקש את אלה המיע אשר יאבו לדבר במחברותי האלו לטיב או למוטט בלי משא פנים, שלא יחכו עד צאת החוברות האחרות כי אין להם כל קשר אשר יקשרם, ויוכלו לשפוט כפי בינת רוחם על כל חוברת וחובית והקוראים יוכלו לבחור להם מכל החוברות את אשר ינעם לנפשם.

להחפצים בטובת עמם השלמים עם מטרתי וויאילו לתמוך את ידי תמיכה חומרית או גם מוסרית, נתונה תודתי מראש אם יאבו בטובם לפנות אלי על האררעססע דלמטה

Rev. M. L. Rodkinsohn

6 Packington str. Islington. London N.

בע"ה. ק' ברוס'א החדשה י"ז אלול תרמ"ג.

ידידי החכם וכו'!

דומיה ממושכה שררה בינינו מעת קבלתי את ספריך החדשים, ולא הפרעתי את הדומיה הזאת עד אשר כליתי לקרא את שני ספריך בעיון ובשקידה, מראשם עד תומם, וגם התבוננתי על מטרתם הכללית והפרטית, וגם זאת עשיתי לקחתי דברים עם מביני מדע כמו מהחרדים על דבר ה' ומחזיקים בכל ישן נושן, כן גם עם הולכי קדימה אשר כבר פרקו את נזמי הזהב תורת-ישראל וישליכום החוצה מבלי גם החליפם ומבלי המירם גם בחוקים אחרים, — וכן לקחתי דברים עם ההולכים בין שני השבילים, או הפוסחים על שתי הסעיפים. שמעתי גם את ההמון מדבר בדבר ספריך, אלה אשר ראו ויביטו בספריך וגם אלה אשר קראו אודותם במכתבי העתים העבריים, ולדאבון לבי ראיתי כי לא הפקת רצון מכולם —.

למען לא אלאה אותך בלהג הרבה, אחלק את דברת כל בני המפלגות לארבע פלגות כנגד ארבעה בנים שדברה התורה ואשים לפנדך את שאלותיהם, ואם יש לך מה להשיב, אנא השיבני ברוח נכונה לא לקנטר ולא לחרף — ואם אין הורה על האמת ויחשב לך לצדקה —.

המפלגה הראשונה תאמר: כי כל ספריך לא נכתבו אלא לעקר ולשרש מצות מעשיות כלומר כל התורה כולה אשר רק במעשה יסודה, היום יצאת לערער על התפילין ועל המצות,

ומחר תצא גם על שארי מצות מעשיות, ומה תתן לנו תמורתם? ובמה יבדל ישראל משארי האומות? — זאת היא טענתם בכלל על דעותיך וספריך, ואולם בחלק המדעי שבספריך הנה אומרים כי יצאת ללקט מאמרים ומצאת את המעשים הבטלים בין הרוב ועליהם בנית יסוד ספריך מבלי שהסתכלת ברובי המאמרים המקדישים והמעריצים את התפילין בקדושה ראשונה — ואשר נתקבלו אצל כל ישראל לחוק ולא יעבור. ואם בזמן הגאונים לא הניחו תפילין היה זאת רק מפני שנשתכחה המצוה הזאת מרובי הנלוות והצרות, והמהרי"ק בתשובתו יחיד הוא נגד כל החכמים שבדורו ולא נמצא שני לו שיפסוק כמותו, וגם בדבר המצות לוא שמעו לדבריך ובטלו את המצות, הנה לא לבד שלא היה הביטול הזה שום פעולה לטוב על הריבה הרעה והחשד דם שבה, כי גם בטול המצוה הוא בעיניהם הדיותר לאכל חמץ —.

זאת היא טענת התמימים בכלל, זולת דבריהם אשר לא נתנו לכתוב כי ירגזו עליך אשר אתה שהנך מיוצאי ירך המקדישים ומעריצים את הקבלה בקדושה יתירה גם על התורה הנגלית, עשית אותה למזויפת ולתורת זרה וכו' וכו' —.

המפלגה השנית תאמר: שאם ישנם כדבריך דברים כנים ואמתים וגם בעצם הדבר כי הדת צריכה תיקון יסכימו אתך, אבל העת הזאת, אשר רדיפת ישראל התפשטה כמעט בכל הארצות ושונאו מרובין מאד, איננה מוכשרה לתקן תיקונים בדת ולהפריד את ישראל המופרד לכתותיו גם מבלעדי זאת וגם הכת הזאת תחשיר אותך אשר עשית בזרון להרים על נס הגהת הרמ"א שהגיה לפי תומו על פסק השו"ע וכתב מקורו שהוא "רבינו ירוחם" ואתה השמטת מלות "רבינו ירוחם" לגמרי והצגת אותו באותיות גדולות ובשני חצאי לבנה שבוה נתת כה ועזו להמסטינים ולהמקטרגים ואין כל ספק שאם יקרה ספרך לפני רא"ל לינג יקרא בקול כי הרמ"א דון לדם נוצרי וכו'. ובאמת גם בעיני יפלא מדוע עשית זאת ולא חסת על כבוד ישראל?

והטינא הואת ישמרו המה בלבם עליך לבלי לכבד גם את המאמרים הטובים הנמצאים בספרך כה וכה, וחוששים פן יצאו דברך ממקור לא טהור, ועכ"פ גם לא בני הקנאים יאשימו אותך באי-זהירות ואומרים עליך כי כולך טענדנציעו הנך וממילא גם ספרך הם טענדנציעוים ועל כן מועילים אך מעט בעולם המדעי. המפלגה השלישית תאמר: מעיקרא דדינא פירכא, המה שואלים בשביל מי חברת את הבורך? הן המחזיקים בנושנות לא ישמעו לדברך אם גם תביא אלפי ראיות, ואם גם תוריד מלאכים מן השמים להערך כי כנים דברך, ילעגו ויהתלו לחלומתך ולדברך. ואלה החולכים קדימה! וכי לספרך המה צריכים בתמיה? הן גם מבלעדי ספרך המה אינם מניחים תפילין ואינם אוכלים מצות בפסח ואינם מתפללים גם תפלה קצרה גם בעת שהולכים המה לשמוע את זמרת החזן בבית הכנסת ומה יתנו להם ומה יוסיפו ספרך —? זולת זאת הן רובם אינם מבינים שפת עבר ולא יהיו להם ספרך גם לסמוך בם את מנהגיהם וע"כ ישאלו בחזקה בעבור מה ובשביל מי חברת את ספרך?

המפלגה הרביעית: האמת לא אכחד, בושני מאד לכתוב את דבריה לך, אבל למען תדע את כל המדובר אודותך לא אכחד תחת לשוני גם את דברת המפלגה הזאת אם כי המה יהיו לך לא לרצון. המה עומדים ומכחישים כי שני ספרך האחרונים לא מעטך יצאו, לא אתה חברתם לא הרית ולא גדלת אותם, ואך את שמך מכרת במחיר להמרחיבים את תורת ה' בכל הארץ המה מוסיפים ואומרים שאין בכח איש אחד לחבר ספר כספרך "תפלה למשה" בזמן קצר שהיית בלאגראן ורק הספר נעשה מקבוץ אנשים וכבר היה מוכן בידם ואך לא רצו לפרסם את שמם בידעם מראש שלא יתקבלו דבריהם, ולכן בחרו בך ואתה בשביל כסף נמאם מכרת את שמך ואת כבודך. והמה מביאים ראיה לדבריהם מהחכמים הל"ל וא"ר שהיו סופריך ואוהבך ואחרי קראו ספרך יצאו

לנגדך בדברים בוטים ויהלל מרמוז זאת בהערתו בהוספה להמניד ש"ז אשר אני מסגירה פה להיות לך לעינים. והאמת אניד לך שאם לכל הרברים האלה לא שמתי לב, ויודע אני כי השנאה מדברת מתוך גרונה של המפלגה הזאת, ואולם הסיבה שיצאו שני אלה האחרונים לנגדך בדברים בוטים חפצתי מאד מאד לדעת כי באמת מדוע נהפכו אוהביך אלה לאויבים לך? ובפרט אנשים כאלה הידועים ומפורסמים בספרותם לחכמים (!?) ואוהבי עמם!?

אקוה כי לא תקצוף עלי אשר הודעתך הרברים אשר ידובר בך ובספריך כי מרוב אהבתי אליך חפצתי כי תדע את קול ההמון מדבר למען תדע להזהר ביתר ספריך אשר תאמר לתת לפני בני". ומאד מאד אודה לך אם תכתוב לי שרש דברי הדיבה הזאת ואם יש בידך לברר וללבן הרברים כי שקר העירו בך שונאיך ואז ישמח לבי ויגל כבודי ואומר כי זקנתך (!?) לא בישה את נערותך. —

עוד יש לי לפלפל אתך בדברך אבל זאת אניה לעת מצוא אחרי תשוב לי תשובה ברורה על כל מכתבי הארוך הזה ואם אוכל להוכיח במופתים חותכים כי שקר העלילו עליך אשר אני לעצמי לא אפון בזה רגע אצא אני למחות בעושי רשע באחד המ"ע לישראל ואכה אותם על פניהם.

ואתה שלום וכו'.

ידיך מוקיך X.

P. S. עוד אחת יש לי לשאול אותך אומרים עליך כי אתה הנך המנגד הגדול להתנועה הכללית אשר נתפשטה עתה לאשרנו (!?) והיא תנועת ישוב ארץ ישראל ואם אמנם רק בקצה עמך נגעת בהשאלה הזאת אבל גם בהנגיעה הזאת נגעת לרעה ולא לטובה, ומדוע אפוא תהיה אתה מבעלי הלחץ לחות את דעתך היפך מכל החכמים והסופרים, והלא גם אחיך המו"ל את החבצלת הוא מן המחזיקים בה, וזולתו כל החכמים הגדולים כלל"ב וכו' וכו' יחזיקו בה בכל כוחם ואחריהם יצאו חכמים רבים וכן שלמים וגם עתה אומרים שגם חברת

כ"ח תתחרט ממעשיה (!?) ותחל לנחות אחרי ישוב אר"י בכל לבה! ואתה לא לבר שתעמוד מנגד כ"א גם תתנגד להתנועה הלאומית הזאת אשר אך ממנה יש תקוה לבנין ישראל? אנא באר לי דברוך וגלה לי טעמך — או אולי גם אתה חזרת בך והנך כעת מהמאשרים את התנועה הזאת וע"כ שוב בתשובה שלימה ותן יד להחכמים ואז אולי תשכך חמתם מעליך. ידיך הנ"ל.

תשובה

הרעשתני פצמתני בדברריך, ידיד יקר, ותוסף לי יגון על יגוני וצער על צערי שאם אמנם לא חדש הוא בההיסטוריה שכל הרוצה לתקן את הדת אינו אלא מקלקל לעצמו, והמה נרדפים (ר"ל כל המתקנים שאינם חוסים בצ"ל הכסף המנין עליהם) ומוכים על צואריהם כל ימיהם לעולם, וגם אנכי ידעתי ושערתי זאת מראש ועל מנת כן הרפסתו ספרי, עכ"ז עשודברריך רישם — לא — טוב עלי וכמעט שאומרה לנפשי למי אני עמל? — אבל המחשבה הזאת אך משוטטת היא ולא תעמוד רבות על עמדה כי אחרי התבונני ואחרי אעמיק חקור, הנני רואה כי באמת לקחתי על עצמי מלאכה קדושה וכבדה הנחוצה מאד מאד בזמן הזה ובימים האלה ואם לא עלי המלאכה לגמור, הנה אין אני בן חורין להבטל ממנה, ואנכי כבר הקדשתי את חיי למטרה הזאת להיות להועיל לאחי ועמי ואם גם המה אינם הפצים בי, הנה יבא יום ואם גם אחרי מותי שויכירו וידעו פעלי וכוונתי הרצויה, ולוא גם ישרפו אותי חיים כאשר שרפו את הוסס, הנה יקום איש על קברי כלושהער ויסיים את אשר אני החלתי. ולכן לא אפחד ולא אבהל מדברת כל המפלגות, אבל עלי גם לברר את טעמי ונמוקי ולהשיב לכל הארבעה בנים כחכמתם וכאולתם. אם ישמעו ואם יחדלו אחת היא לי. ובזאת צדקת כי עלי לנלות את

שיטתי גלויה, ואולי ימצאון אנשים אשר יחזיקו בה, ולא! אחזיק בה לבדי ולא ארפנה עד בא חליפתי —. ואולם טרם אבא להשיב לכל כת וכת בפרטיות אקדים הקדמה כוללת לכל המפלגות גם יחד, למען יראו הבנים כי את כל דבריהם ראיתי מראש ועכ"ז חזקתי את לבבי ואמצתי את זרועותי לעשות את שלי יען כי לפי דעתי הנני רואה רק בשיטתי ובדעתי גאולת ישראל שלמה ושום עצה אחרת לא מצאתי עד כה לפתר על ידה שאלת ישראל שהיא לא לבד שאלה חיצונית כלומר בין העמים כ"א גם בינם לבין עצמם, הן רואים אנחנו כי שאלת היהודים נמצא גם בין היהודים הצרפתים האנגלים והאשכנזים שכולם אינם חפצים לקבל את אחיהם הרוסים והרוכמאנים ולתת להם מקום בארצותיהם, ובכל כחם ואונם ישתדלו לשלחם הלאה הלאה, ולא רק את אלה הבאים להיות למשא עליהם כ"א גם את אלה הבאים להתישב בארצות האלה וכספם בידם גם להם יראו פנים של זעם, מה שלא תעשנה כזאת האומות האחרות, יען בנייהם לא נמצא שא לת עם בין העמים. והנה אעתיק פה לפניך את אשר כתבתי בהקדמת ספרי "על ישראל ועל רבנן" אשר אמרתי להכינו לדפוס למען תראה ונוכחת כי כבר ראה לבי מראש את אשר יאמרו בני הבריות עלי ועל חבורי. והנני מקצר ועולה מלשוני שם למען לא יארכו הדברים. כה דברי שמה:

"רבות צררוני וישטמוני אויבי, ואמר נא ישראל, אבל רב
"מזה יצררוני אוהבי! כי מעת הלכתי בגולה ונדחתו מדחי אל
"דחי קמו אוהבי כפעם בפעם להושיעני ולפרותני מידי
"עריצים, אך המה העמיקו מכאובי, הרעו שחתי לי עדי לא
"אוכל קום."

"אמנם בן משיחים רבים קמו לישראל אשר אמרו
"לפרותם מיד צר ולהביאם לארץ אבותיהם. אם כולם היו
"אנשים רעים וחטאים מעת החל רוח הדעת לפעמם, או כי
"היו בעלי דמיון והזיה אשר רוח דמיונם פעל עליהם לרמת

"את עצמם ולהונות את אחרים אחת היא לנו, אנחנו נדע רק זאת, כי הרעו מאד לישראל והצל לא הצילו."

"עולם כמנהגו נוהג. משיחים כאלה עמדו גם עתה לנו לא בחיל ולא בכח אמנם, גם לא ברוחם, יאמרו להשיבנו על אדמתנו ולפחת רוח חיים באף לאומתנו, אך בקול קריאתם במכתבי העתים יצאו חוצץ כולם לקרוא קריאה אחרי קריאה ברעם וברעש גדול לאמר: "קומו בית ישראל ולכו אל ארץ אבותיכם, התעוררו אתם עניי עם להניח את אבן הפינה ליסוד לאומתנו, הבליגו על יגונכם, דלגו שור על כל המניעות והמכשולים אשר לפניכם ושובו לארץ הפלשתים ובזאת תושע ישראל כולו. בעת אשר הקוראים עצמם יושבים שאנן בבתיהם או בהיכליהם ואין להם כל חפץ לנוע מקרית מושבם החוצה."

"התבוננתי וראיתי כי המשיחים האלו יריעו אף יצריחו באף ובחימה שפוכה, ויאבו לבלוע חיים את כל איש אשר לא יסכים לדעתם. וגם עלי אשב החשתי ולא דברתי מאומה (מעת הרל החוזה) בדבר הסיסמעם החדש אשר ברו להם המשיחים הללו ויכנהו בשם: "שוב ארץ ישראל" גם עלי עבר כוס והו' יהל"ל צעק הריע והתריע, חרף גם גרף אותי ויתנני לבוגד בעמו מפני הדברים המעטים אשר פלט עמי במספרי "מצת מצוה" ואם אמנם לא ידעתי מה כל החרדה הזאת? ובנוגע לעצמי אימתם לא תבעתני אם גם יקבצו כל השמות המנואלים עלי לוח לתאר בהם אותי ולכנותי בשמם, עכ"ז אומר לא עת לחשות היא. עת דעות היא העת הזאת, עת דבור לסופרי ישראל ואם לא אנלה דעתי בקהל ימצאני עון, יציקני הנוחם. כי אולי ימצאו דורשי אמת קורטוב של אמת בדברי וישוכו להפוך בו ומוזה תצא טובה לאחי ועמי, ולכן אמרתי אחוה דעי אף אני ויעבור עלי מה'."

"בשנים האלו שנות רעה לישראל אשר השנאה האיומה מאויבינו החיצונים הסירה את המסוה מעל פניה ותרדוף באף את אחינו הנאנחים והנאנקים תחת ידיה, יצאו גם הסופרים

„ללקט בשדי הספרות וישימו עיניהם על הסטורית ישראל (שהיא דם ואש ותמרות עשן דר. קאמינער בהקול) ועל פיה רצו לגלות את מקור השנאה הזאת. ויפלפלו ויתוכחו גם בפתרון השאלה הזאת עד שבא החכם לילענבלויס במאמרו „הצולאזאציע ותשועת ישראל“ ויגזור אומר כי השנאה היא אינסטינקטיווית והיא חלק הרע שבהצולאזאציע וכו' (עי"ש המליץ ש"ז 26) — ועל דבריו האלו אבא לדון בספרי הזה ונראה אם יעמדו דבריו בפני הבקרת הישרה —.

אחינו בניי בכל מקום שהם מונים מספרם עפ"י השטאטיסטיק לשבעה מיליאן ועפ"י ההגדה לעשרה מיליאן (כן ירבו) ומהם נמצאים ישראל מורדפים: היינו שבעבורם ישנם חוקים מוגבלים (ועם הארץ ירוף אותם רק בעבור החוקים המוגבלים כנורע וכמובן) כשלשה מיליאן ושלש מאות אלף נפש לפי השטאטיסטיק, (ולפי ההגדה ארבעה מיליאן וחצי) באירופא, בפרס ובמאראקא עוד איזו עשרות אלף נפש עכ"פ במספר לא גדול, וביתר הארצות יהיה ישראל ככל הגוים בלי חוקים מוגבלים ובלי שנאה ואיבה מהעמים אשר בתוכם הוא יושב —. באשכנז ובהונגריא יסדו אמנם בני בלי שם כתיא אחת אשר בשם: „שונאי בני שם“ יכנוהו. אבל מספרם מעט מאד נגד מספר לאומיותם היינו בין ארבעים וחמשה מיליאן אשכנזים ימצאון רבע מיליאן לכל היותר אם נגזם, אשר יכנו עצמם לשונאי בני שם, ובהונגריא גם לעשרת אלף לא ימנו בין העם הרב הזה! —

ביתר הארצות צרפת, אנגליה הולנדריה שוויץ שוועדין נארוועגען תוגרמה ואמעריקא כו' וכו'. לא נראה ולא נשמע את הכת הזאת ולא ימצאון שונאי בני שם כלל, ואם לפעמים ימצא אחד בכל מדינה אשר יצא לחרוץ לשונו (משנאה פרטיות כמובן) יהיה ללעג ולקלס בכל הארצות הנאורות האלה עד כי יאנק דום —.

המספרים השטאטיסטיים האלו, יגלו את טעותו של החי

הנ"ל ויראו כי השנאה לא באינסטינקט יסורה, כי לוא היתה
אנסטינקטיות, הלא ישאל כאן השואל מה נשתנו הרוססים
והרומאנים מהצרפתים, האנגלים וכו' וכו'? הלא כולם בני אדם
המה וכולם חיים בעד לאומיותם, כולם נוצרים המה באגודה
אחת ואם השנאה לישראל מבן עם אחר ברגש אינסטינקטיו
יסודו הלא היו כולם שוים בשנאה הזאת? אך פן יאמר האומר
"כי מאחר שבני ישראל מעטים המה בערך נגד שארי האומות
לכן לא ישימו לב אליהם ולא יתנו לרגשות נפשם לצאת
החוצה, אבל כן יוכל להניד רק האיש אשר לא היה במדינות
הנאורות הללו, או אשר לא התבונן, שגם בני ישראל המעטים
שמה, רישומם נכר רב יותר מאשר יוכר רישומם ברוסיה ורומאניה,
ילך נא הקורא ויספור את בתי בני ישראל, או יותר טוב את
ארמונותיהם והכליהם בפאריו ובלאנדאן, יספור את בתי תפלתם,
את נחלת עדתיהם, ויראה כי מספרם יגדל אלף פעמים אם
לא עשרת אלף פעמים ממספר ארמנות הבלות ובתי התפלות
של אזרחי הארץ לפי מספרם השטאטיסטי ויש מקום לקנאה
ושנאה גם בלא רגש אינסטינקטיו ועל אחת כו"כ עם הרגש
הזה ועכ"ז לא ישים איש מבני העמים לב לזה —

ואם נעמיק חקר נראה שגם ברוסיה ורומניה מקום
שבני ישראל מושפלים ומוכנעים ובעדם ישוררו חוקים מוגבלים
וגם נכלאים ברוסיה בנעהטע של המדינות המערביות, הנה גם
שמה רבו אוהבי ישראל על שונאיהם ולמצער ימעטו מאד
מאד שונאי בני שם מאשר לא ישנאום; מה גם אשר נודע
הרבר ליודעי בינה כי ההמון בכל מקום שהוא, לא ישנא
כלל את בן ישראל למרות השנאה שהוא מראה לו, וגם כת
היחפים אשר בזוז ושסו את היהודים אינם משונאי בני שם,
גם הכת הזאת (אם נוכל לכנותה בשם כת עשתה מעשיה לא
משנאה וגם לא מקנאה ורק מפני דבר אחר חיצוני אשר אין
לו כל שייכות עם בני ישראל (כאשר רמזנו עליו בספרנו על
ישראל ועל רבנן) ואיה פה האינסטינקט האנושי?!

אבל ה' לל"ב בא בטענה אחרת והיא: "שנאת עמי
"אירופא (!?) אלינו מונה מספר שנותיה כאלף וחמש מאות
"שנה (!?) ואויבנו בעצמם לא יכלו לבאר לעצמם את
"סיבת השנאה הזאת ע"כ כל כתה וכל דעה מושלת פותרת
"את שנאתה ממבט המיוחד לה, האדוקים רואים בנו שונאי
"הכת הנוצרית, הקאמפאליטים רואים בנו נאציאנאליסטים
"דייקנים אשר אלהיהם לאומי ותורתם לאומית; הנאציאנאליסטים
"רואים בנו קאמפאליטים אשר ארץ מולדתם (היא) באשר
"טוב להם, החרדים שבאומות אומרים עלינו שאנחנו חפשים
"מכל אמונה והחפשים שבהם אומרים שאנו מדיקים ומשמרים
"הבלי שוא. הליברלים אומרים שאנו קאנסרוואטיוויים,
"הקאנסרוואטיוויים אומרים שאנו ליבערלים, הפקידים אומרים
"עלינו שאנו מערימים על חוקי המדינה. הרבה פקידים וסופרים
"רואים בנו מקור הרעה אשר בבעלי האפס ובני ברית הריסות
"עולם (!?) אך בעלי האפס והמהרסים אומרים שאנחנו בעלי
"ההון מכניעי הפועלים, אנתנו הפאריוזיטים האדוקים בהציווילא-
"זאציע של הברית הישנה הנוסדה לפי דבריהם על העבדות
"והעקספלוטאציע כו' וכו'."

ומזה יחליט הלאה החכם הנ"ל: "שהערבוביא של תהפוכות
"ובלילת שפתים הוּו בהאשמות הנתלות בנו כו' וכו' מראים
"ברור שהעמים עצמם משתדלים לברר להם שנאתם לנו שהם
"עצמם אינם יודעים סיבתה, שהשנאה הזאת אינה אלא
"אינסטינקטיווית וברגש אינסטינקטיווי לא ישתנה לעולם" עכ"ל.
מודה אני להסופר הזה כי בדעת ובהשכל דבר בכל
מאמרו (אם כי לא אוכל להבין מדוע הזכיר רק שנאת עמי
אירופא ולא זכר גם שנאת הפרסים והמאראקים הלא גם בשתי
הממלכות האלו נרדפים בני" על צואריהם ונבזים ושפלים
בעיני המחמדנים עוד יותר מיהודי אירופא בין הנוצרים) גם
לא אומר כי חוג מבטו קצר, הפכך הוא ארוך עמוק ורחב
מאד, אבל עכ"ז טעה בדבר הלכה שאם לא נאמרה מפורש

הנה בולטת היא לכל עין חודרת ובעוד שסיבת שנאת ישראל לפי דעתו מכוסה מכל העמים ומאתנו ביחוד, שעל כן מחויבים אנחנו לעשותו לרגש פנימי (אינסטינקט) הנה אם אך נתבונן ונעבור לפנינו את העבר ואת ההווה, תתיצב לפנינו הסיבה בכל צבעיה השחורים, גלויה ומיודעה לכל — ואם ההמון לא ידע אותה כי הוא הולך בעינים עצומות אחרי מנהליו, הנה יודעים אותה מושליו ומנהליו, יודעים המה אותה בכל פרטיה והקדוקיה, יודעים המה גם זאת שכל זמן שלא יחכם ישראל ויבין את הסיבה הזאת הגלויה לפנייהם וישתדל להסירה ולצדדה, אין לאל כל יד מושלת להסיר את הסיבה המסובבת שנאת ישראל ולכן ירדפו באף את היהודים לא משנאה לאומית כ"א מאהבת ושמירת עצמם מפני שלדעתם תרחף הסכנה עליהם אם לא ישפילו וידכאו עד חרמה את כבוד בית ישראל — כן היה לפנים וכן הוא גם עתה, הסיבה לא נשתנתה אף מעט אם כי המסובבים נשתנו מן הקצה אל הקצה.

גם אנכי עם פי לל"ב אומר: „למען לא יהיו דברי אלה בעיני הקורא לדבר של שטות והבל הבלים, הנני רואה לחובה לברר טעמי ונימוקי." ואולם אם פי יגיד כפיו והנני מוכן לבאר את שיטתי בכל פרטיה ומעמה ונימוקה באותות ומופתים חתכים, למצער לפי דעתי, הנה יחרד לבי ויתר ממקומו כי מראש אראה את החרפות והגידופים מבעלי הלשון אשר יצקו מרה יריעו אף יצדיחו וינשכו בלשונם אותי ואת שיטתי — אמנם כן אוי לי אם אומר, אם אהיה למליץ אחד מני אלף בעד ההיסטוריה אשר לדעתי לא נמתה אשורה מדרך הרגיל ואשר הוטבעה הטבע בה, ורק אנחנו בעצמנו אשמים אנחנו על כל הרעה אשר מצאתנו ואשר עוד תמצא אותנו אם אך לא נרים את המכשולים המונחים על דרכי ההיסטוריה ואשר גם הלאה לא תטה אף מלא זרת מדרכה הסלולה, מראש אראה שאם אנלה את דעתי לפני הקוראים לא אנצל מדיבת עם, אלה יאמרו שזהו דמי קדימה להמרחיבים את תורת ה' בכל

הארץ, זה ישות ידי במסיתים, וזה במחרפי ישראל, וזה יאמר כי לא אני כתבתי את הדברים האלו אך נתתי את שמי לדבר הזה, כי הקץ לדברי רוח? אוי לי אם אומר כי מה יאמרו הבריות? אבל זאת נחמתי כי את כל אלה הן כבר אמרו וכבודי דעתי וישרי חדשים עמדי בעיני חכמים יודעי בינה, אם כי מעטים המה לעומת קלי הרעת, — ולכן יאמרו המה מה שיאמרו ואקבל עלי את האוי הזה ואגלה את דעתי ואומר! כי אם לא אומר, יגדל האוי הזה לא שבעתים אך שבעים ושבעה! כי כל זמן שהנני חוטא ופושע בעיני אחרים, בעיני קלי הרעת, בעיני מלשינים בסתר ובנלווי, בעיני חנפים והקדמין, לא יחרפני לבבי כי לא אני הוא הראשון בקורות התבל, גם לא האחרון (כנראה), לא כן אם אחטא לעצמי, אם אחטא ללבי לישרי לדעתי ולתבונתי, אז יציקני הנחם עד דכא עד דכרוכא של נפש ואנוע בעוני — ולכן אומר את אשר בלבבי אניד את אשר יחזה לי עין שכלי מבלי הבט על קנאת סופרים, ועל דיבת עם. (ע"כ תוכן דברי בהקדמתי לספרי ע"י וע"ר).

בעת כותבי את הדברים האלו, הגיע לידי במקרה גליון המליץ Nr. 37 והנני רואה את סוף מאמרו של הח' ש"י הורוויץ בגליון הזה האומר: „מעת הכניעו את משפטי הטבע תחת משאות שוא ומדוחים דמיון כוזב, גם היא הטבע התקוממה להם לשלם גמולם בראשם, כי זרים אכלו כחם והם לא ידעו גם שיבה וכליון החלו לקצץ בהם עד כי נפלו שרוד „ונתפרדה החבילה הלאומית“ איני יודע מה כתב הח' הזה הלאה אבל אני אפרש את הדברים המעטים האלו לפי דעי ושיטתי (אם גם דעתי שונה מדעתו בפרטים רבים אשר ראיתי כה וכה במאמרו המחוכמים).

מסתכל וצופה אני על פני רוח לאומינו ורתינו מעת החלו לקרא בשם ישראל עד עתה, והנני רואה כי סיבת כל הרדיפות הצרות והתלאות שעברו ראשינו ואשר סובלים ואיננו מסובלים הננו גם עתה, היא רק הדת התלויה באויר שאין לה

כל יסוד, שעם בניי חי בה, כמעט מעת היה לגוי, לא דת תורת משה שמעולם לא חיה ישראל על פיה (עין הערה בסוף המאמר) גם לא תורת הנביאים שמעולם לא שמע העם לקולם, גם לא תורת התלמוד שגם אותה לא קיים ישראל מעת בדרו מל במ שנתתם התלמוד, ורק עפ"י דת בלולה מחוקי עמים שונים ותלויה באויר ממש — והיא היתה בעוכרנו אז וגם עתה —.

עתה אבאר את דברי:

כאשר היה ישראל בעצם תקפו בימי המכביים אשר כל העמים חלו ורגזו מפניו וגם על הרומאים, אשר כבשו אז כמעט את כל העולם, היתה אימת היהודים ועזבו אותם לנפשם מבלי התעולל והתקוטט עמהם, החלו הפרושים והצדוקים להתקוטט בעניני הדת, ויריבו בחוקה ויתחזקו על עמדם מבלי להניח לבעלי ריביהם אף כחוט השערה, עד אשר התמרמר אחד מבעלי הריב וילך וימסור בידיו את כבוד בית ישראל את לאומיותו ואת ארצו בידי פומפיוס נציב הרומים — ומאז אבד ישראל את כל ולא נשאר לו רק שמו, והרדיפות והצרות משונאות. ומה רואים אנו בראיה זכה, שמפני שלא היה יסוד קיים ונכון לדתו שעל פיה חיה אז, לא יכלו הבונים לבנותה לתקנה ולשכללה כפי רוח העם ורוח העת — והיא היתה בעוכריו לאבד את ארצו ואת מצבו הפוליטי, ולשימו נודד בין העמים —.

חז"ל אשר חיו אחר חורבן ארצינו*) ואשר אבדו כל תקוה אז להשיב את שבות ישראל ולחדש ימיו כקדם, ויראו מאד

(*) כל הדינים הגזרות והחוקים שבין אדם למקום רבים מאד גם שבין אדם לחבירו, נגזרו ונתחקקו רק מהחכמים אשר ראו בעיניהם את חורבן והריסת האומה, ומהחכמים של אחריהם, אבל מהחכמים הראשונים אשר חיו בעת היה ישראל בשלותו לא נמצא מהם שום חוק וגזירה חדשה; ומעטים המה אשר שמו בפיהם ר"ל אשר תלו האחרונים באילן גדול למען יתקיימו.

פן גם השם ישראל הנשמר לו מכל מחמרו יאבד ויתבולל בין העמים, ההלו לחוק חוקים וגזירות רק לשמור את השם ואת האומה שלא תתבולל בין יתר האומות — טובים אמנם היו חוקיהם בשעתם, והיו באמת סגולה נפלאה לשמירת האומה בכלל. למשל כמה תקנו להם עירובין כי ישתתף ישראל בפתו, וגזרו אומר כי הנכרי אוסר את רשותו אם הוא דר בין היהודים ואין כל תקנה כ"א לקנות ממנו את רשותו, ר"ל אדמתו, מטרתם היחה פוליטיש למען ישבו היהודים ביחד ולא ימצא זר בתוכם ואז התירו להם להוציא ולהכניס ביום השבת כפי חפץ לבם ורק לעשות סימן לרחוב היהודים ע"י לחו, קורה או חבל כידוע (וחפצם זה הצליח בידם באופן מאד נעלה עוד טרם החלו להושיב את ישראל בנעהמות מיוחדות ומפני ההרגל גם עתה אחרי נתבטלו הנעהמות) ועוד דברים רבים אשר אדבר עליהם בספרי במו"א (עיין הערה בסוף המאמר) אבל גם כמה הפריזו על המדה הנדישו את הסאה ויעוררו שנאה עצומה בלב העם המושל, כמה אסרו על בני ישראל לא רק פת, חלב ויין וגבינה של בן עם אחר כ"א גם נגיעתם, כמה עשאו את מין האנושי כחיה טורפת המטלת ארסה בנגיעתה ולא רק בהמשקה עצמה, כ"א גם דרך כלי דרך צלוחית מטיל הנכרי ארס ואוסר את היין, כמה אסרו בשר שנתעלם מן העין רגע אחד, אם אך היה בן עם אחר שם, רצה לומר חשדו אותו לגנב, אסרו ללכת עם בן עם אחר בדרך לבדו מפני הרציחה, ואם אמנם כל הרברים הללו לא היו אלא למטרה פוליטיש להרחיק את בן ישראל מבן עם אחר בתכלית הריחוק למען לא יתקרבו ולא יתערבו, אבל הן את מטרתם הסתירו ואת הסיבה שהראו גלוי היתה, כי הנכרי חשוד בעיניהם על גניבה גזילה רציחה וכל המדות שבחיות טורפות ולא הבדילו בין גברא לגברא ובוה השרישו את השנאה בין העמים אשר חנו אז בניי, כי החוקים האלה אשר הראו לכל כי שפל ונקלה מאד מאד הוא הנכרי בעיני בן ישראל, פעלו את פעולותיהם בלב ההמון או בלב ראשיו אשר התבוננו עליהם

ובידם התקיפה מדרו להם כמדותיהם. גם המה השפילו את בני ישראל ויטלו ממנו את מעלת האדם הושיבוהו בנעהחמע מיוחדת, לענו לו בזו את דתו ואותו, חרפו את משפחתו, ענו את בתולותיו, כי כבהמה נחשבו בעיניהם. — ההגבלות האלו, ההושבות בנעהחמות מיוחדות והאסור שהיה רובץ עליהם לקנות שדות וכרמים גרמו את המסחור בבלויי סחבות, את הריבית ואת האי דעת בין העברים, המה חפשו להם כבוד בבתי כניסיות בכותל המזרחי, ובעליות לתורה כי זולת הכבוד הזה היו המה בזויי אדם וכשהמה לעצמם לא הפצו כלל למצוא חן בעיני שכניו והיו מקבלים עליהם כל העבודות הבאות רק למען השתכר כסף. מובן מאליו כי כל אלה פעלו פעולה לא טובה גם על מדות בניי בינם לבין עצמם, והגדילה השנאה להנוצרים, ובכל אשר אך יכלו מדרו גם המה להם כמדותיהם. האימה היתירה אשר הטיל העם המושל על היהודים עשתה אותם לרכי לבב, ער כי פחדו באמת מקול עלה נדף וכן חיה ישראל בין מורד, פחד ואי דעת כל ימי הבינים (האינקוויזיצא הארורה הוסיפה עוד מורד פחד ושנאה איומה) ער שקמו מלכים חכמים וישרים בין הנוצרים אשר החלו לרחם את עם ישראל לא רק בחומרם בחקלת עולם, כ"א גם לרחם על מדותיהם והשכלותיהם ויחפצו להשכילו ולהטיבו ולעשותו ככל האדם.

הראשון היה יוסף השני מלך אשכנז וגם פרידריך ווילהעלם מלך פרוסיא עזר אחריו*) וגם אלכסנדר הראשון קיסר רוסיא חפץ בכל לבבו להשכיל ולהטיב את ישראל אבל נפליון הראשון הוציא את הדבר לפועל הוא קבץ סנהדרין מישראל וישאל אותם שאלת הדת לאמור: אם יחזיק ישראל בחוקים הישנים, ויחשבו את הנוצרים לעובדי-אלילים או כי יחשבו אותם לאנשים בעלי דת ואמונה וכו' וכו' וכאשר השכילו

*) בספרי "ע"י וע"ר" הגני מדבר מזה ברחבה מפי ההיסטוריה

הסנהדרין לענות לו בהשכל וברעת, נתן להם חוקים טובים ומשפטים צדיקים כי יחיו בהם ככל האדם. אחריו החזיק נקולי הראשון ק"ד בכל עוז ואך יען כי בממשלתו היו העברים שפלים בכל ידיעה הצנויות, ורחוקים מיריעות וחכמת השבע ורק התלמוד לבדו היה כל שעשועם בליטא ואמוט ורייסען, ובוואלין אוקריינה ובתערביא, לקחה החסידות את מקומו לכן גזר אומר להשכילם בעל כרחם, צוה ליסד בתי ספר, בתי מדרש הרבנים, נתן חוק כי יקובל בן ישראל בבתי ספר המדעים הגבוהים וכל אשר יגמר שם חוק לימודו הוא אזרח גמור שוה בכל זכויותיו עם אזרחי הארץ (לא אתוכח עם אלה האומרים כי כונת הקיסר הוזה היתה שאם ישכילו ישראל, יקבלו עליהם את אמונת הנוצרים כי לא לפי כונת הלב הנעלמה מאתנו נשפט, אך לפי המעשה והחוק הישר המקובל) וכן צוה בחזקת הוד כי יחליפו בני"י את שמלותיהם וילבשו בגדי אירופא וחפצו הצליח בידו באופן נעלה עד כי במשך עשרים שנים קבלו כל ישראל ברוסיא צורה חדשה ויציצו חכמים ונבונים בכל חכמה ומדע, רופאים מהוללים, רוקחים, בוני מסלות וכו' וכו' — גם אלכסנדר השני החזיק בשיטתו עד כי הוא רצה באמת בתחילת מלכותו לתת לכל ישראל זכות אזרח גמור — ובסוף ימי מלכותו ראינו אחרת —

אבל עד מהרה נראה ההשכלה כנגע לבית ישראל בעיני העמים, המה ראו והתבוננו כי למרות ההשכלה החדשה לבני ישראל, ואשר עשו בה חיל, לא נמנו המשכילים ולא עוררו את העם והרבנים כי ישנו את חוקותיהם ודחיהם שהמה לא לפי חוקי החיים, ולתקנם ולהטיבם כפי רוח העת. כי אם המשכילים (או גם אלה אשר רק נתחנכו על ברכיה מבלי לקבל מאומה מאתה) עזבו את דתם לגמרי מבלי לקבל שום דת אחרת — והנושנים נשמרו אדוקים בהבליהם ולא שינו גם קוצו של יוד מכל האמור בשלחן הערוך, (ועוד הוסיפו עליו ויוסיפו בכל עת) במלות אחרות! אמונה יתירה, מנהגי-שמות, קנאת-הדת פאנאטיס=

מוס, מעבר מזה; ופריקת עול, הפקרות נמורה ואטהאיזמוס מעבר מזה. ובכן ראו הממשלות ונזכחו כי ההשכלה לא לבד שלא פעלה מאומה לטובה כפי כונתם, כ"א פעלה פעולה רעה בכלל על חיי בני הפנימים שנתחלקו למפלגות רבות (ארתדכסים נמורים, ארתדכסים בינונים, ארתדכסים חפשים, והמפלגות האלו ישנן גם בין ההולכים קדימה, בינונים, חפשים ורדקלים נמורים אשר החליפו גם את השבת ועוד, מבלי שנתפרדו עכ"ז מאמונת ישראל) ועל חייהם החיצונים ר"ל פעולתם על שכניהם הנוצרים שמהם יראו וכן יעשו לזלזל בכבוד הדת.

והנה אשכנז המשכלת ראתה ראשונה את טעותה זה, כי בעלות ביסמארק על כסא הנהגת המלוכה מצא הוא את היהודים אזרחי ארצו גרמנים נמורים בכל מדותיהם והנהגותיהם; כמעט כולם השליכו מעליהם הרעות הקדומות ובכל חייהם לא נראה כל שינוי מאזרחי הארץ הנוצרים, וגם בבתי עבודת אלהים נשתנה שינוי גדול, וסדר ומשמר נעשה בעבודת האלהים הפנימית (ר"ל בבתי כניסיות). והוא ביסמארק נטה במטעו לדעת הליברלים, ועוד יוכל היות כי חשב שכבר נמנה ישראל ויתקן חוקיו לפי רוח העת וישאיר לו רק איזה דאגמות עיקריות מבלי לחשוב את הפרטים למאומה, מה גם כי באמת נקרא סינאר ללייפציג ויחפצו לשום מתן חוק חדש. הן לא חקר ולא דרש ביסמארק אם נתקבל הכתן חוק בכל תפוצות ישראל (אשר דבר אין לו עמהם) או רק בני באשכנז קבלוהו עליהם או גם המה לא קבלו אותו. הוא ראה את עם בני באשכנז הולך אחוז יד עם עם הארץ והמה פטריאטים אשכנזים נמורים. וחוקי הדת לא יפריעו ולא ישביתו אותו מאומה, — הוא ראה כי בתי המסחור והחנויות פתוחים ביום השבת וסגורים ביום הראשון וכו', ולכן הלך גם הוא אחוז יד עם בני ישראל שהיו בעלי שימתו וירבה באמת לעזור ולהטיב למצבם הפוליטי. — כי ראה בהם כה פוליטיש בעלת דת משכלת היודעת להלך לפי רוח העת. —

אבל עד מהרה ראה הוא את טעותו : מעבר מזה
נשאלה שאלה גלויה, בשנת תרכ"ה, מאת המניסטעריים
באוסטרייך לפני הרבנים ר"א הורוויץ ור"נ מנאהיימער, לרנלי
הכת הארתדכסית שהביאה במשפט את המחויקים בשיטת
נראָטץ בדבר המשיח כנודע, והיא : אם נתחלק ישראל לשתי
מפלגות מחזקי בנושנות, והולכי קדימה, שהאחרונה יש לה
חוקים מיוחדים אחרים וכו' ? והתשובה היתה : כי לא נחלק
ישראל ולא נשחנו חוקיו אף כקוצו של יוד והמתירים לעצמם
עושים מעשיהם על אחריות עצמם מבלי כל יסוד, ומעבר מזה
ראה כי הכת הארתדכסית החלה לשום משטרה גם באשכנז
והכת של הרב פלוני תקרא את כל העדה הגדולה הליברלית
בשמות מגואלים ונבזים ותתן אותה לכופרת בדת — ועוד
טרם לקח מועד להתבונן על הדבר הזה, יסרו להם היהודים
יאהן יאקאבי ופערדינאד לאסאל שיטת סאציאל דימוקרטיא,
ועד מהרה נתפשטה באשכנז עד כי מספר ההולכים בעקבותיה
ימנה כשבעה מיליאן; והמיסדיים נשארו עברים (ר"ל מבלי
לצאת מטהידות גלויה) עד יום מותם, ובמותם ספרו
עליהם בניי מכל המפלגות כמטפד על היחיד. הדבר
הזה הזכיר את כל העמים כי שיטת השפינאציזמוס, שלדעתם
מכחשת היא באלה בורא שמים וארץ, גם היא ממקור ישראל
יצאה, וכו' וכו'.

היש אפוא להתפלא כי הקנצלר הברזל הזה אשר לא
נוכל להכחיש כי הקדיש את חייו לטובת אשכנז, התחיל לירא
מפני בני ישראל אשר החלו להרחיב את שיטת האטראיזם
בין האשכנזים? — האם נתפלא כי יראתו זאת קדמה לחכמתו
כאשר ראה בין הפראצעסין הפוליטיים ברוסיא כי צעירי ישראל
יקבלו חלק היותר גדול במ (לפי ערך השטאטיסטיק מהרוסים
אזרחי הארץ) האם אין בכך יראה כזאת להחליף את דעת אדם,
גם אם נעלה ונשגב הוא, בתורה הפוליטיש? האם נעלם ממנו
כי עם בניי הכס נבון וחרוץ הוא בכשרונות טובים יתר מכל

העמים. ולא יבצר מהם לעשות את אשר יזמו להרחיב את האטהאיוס בכל קצות הארץ, והממשלות והאגרוף מה תהא עליהן?

היש אפוא להתפלא כי אשכנז הולידה והצמיחה את השיטה האנטישמיטית? ואם יש מקום להתפלא כי ממנה נתפשטה בכל הארצות אחרי כי הממשלות הבינו את שיטת ביסמארק ובסתר לבן לא מצאו עצה אחרת כי'א לה שפיל את המון ישראל בין העמים למען תמעט פעולתו!

ולכן, אם כנים הרברים שרק על פי ביסמארק או במלת אחרות על פי רמזי שיטה ידועה בסתרי הפוליטיק האשכנזית יצא מארר לחבר את ספריו ושטעקער את דרשותיו, — כאשר הגיד האחרון מפורש כי לא על הארתרכסים יזעף לבו ורק על כל העוובים את דתם ואין להם כל דת, — אין להתפלא ע"ז מאומה, כי גם עתה תעשה ההיסטוריא את מעשיה ותלך בדרך אשר סללה לה מראשית ימות עולם. כי באמת התוכל הפאליטיק הכללית לעמוד מנגד בעת אשר לפי שיטתה תחשוב את כל איש מבני ישראל אשר יתנהג לא עפ"י תורת הארתרכסית ואף הנושא את מטפתו ביום השבת, לאחד ממרחיבי האטהאיוס בין שכניו? ואין להאשימה בעבור זה כי הלא תורת הארתרכסית תאסור גם את היין אשר יגע בו ישראל המחלל שבת בפרהסיא, ר"ל הנושא את מטפתו, המורה שעות שלו והמחסה ממטר, (ראה שו"ע הל' שבת סימן שפה*) ואצ"ל השותה סתם יינם, ואצ"ל את מי שאינו לבושי בציצית ותפילין וכ"ו וכ"ו, הן כופרים גמורים המה בעיני

(* ובבאר היטב הל' שחיטה סי' ה' שאם עובר בפני עשרה מישראל אפי' אסור הרבנן, ועל הפר"ח שחולק לית מאן דמשנה כי הוא הפר"ח דרכו להקל וצועק ככרוביא על כל המחמירים אבל לא זכה כי תהיה ההלכה כמותו, כי כלל גדול אחוו להם רבנינו, כחא דאיסורא עדיק, למרות רצון ומאמרי חז"ל.

הארתדכסי; והממשלות מוכרחות להסכים אתן מפני שהמה הליברלים או ההולכי קדימה או איזה שם אשר תכנס לא התקינו עוד באמת להם שום דת. את הישן לא הסירו ולא תקנו, וכל רב ומורה כאלה האחרונים יעשה בדיני הדת ר"ל בשאלות אשר תבאנה לפניו בעניני גיטין וקדושין כאשר יאמר לו לבו ועל פי נטיתו ואין להם על מה לסמוך כלל, המטיפים יארגו אמנם את דרשותיהם ממאמרי חז"ל בהגדה, ועליהם יבנו בנינים גדולים בעת אשר הנה לכה מונחת בקרן זווית ואין מכיש עליה כלל. מורים אשר יורו לעם איזו דת לא הקימו הליברלים*) וכה חי הוא ישראל בדת תלויה באויר ואיש כל הישר בעיניו יעשה. וע"כ תביטנה הממשלות על רוב גוי ישראל הנוטה עכ"פ יותר לליברלים- מוס, בעל נגע צרעת מסוכנת ומתרבבת, ואשכנו המשכלת הרגישה זאת טרם הרגישו הממלכות האחרות ולכן יצאה הרעה ממנה והתפשט בכל רוחב רוסיא וכו'; והקנאים מבני בלי שם וגם הסוחרים והמלומדים אשר ישנאו את בני"שנאת הקאנקורענין תלאו עצמם באילן גדול ויעשו את מעשיהם בריש גלי.

והיוצא לנו מכל אלה רואים אנחנו עוד הפעם שמפני שאין לנו דת נכונה עפ"י יסודות חוקים ולפי רוח העת באתה לנו הרעה, וכשם שהי' יד הפרושים לרעה בימי הכיכביים, וימכרו ממלכה חפשית לעבדות עולם מפני קנאת הדת, כן תמסור גם עתה הכת הארתדכסית את עם ישראל לשנאת עולם כי היא לא תחפוץ גם עתה להניח אף ערקתא דמסאני ולא תחפוץ בשום תיקון קל ובכל דור ודור תקדיש

(* ישנם אמנם מודי-הדת (רעליגיאנסלעהרער) גם אצל הליברלים אבל המה יורו רק את הדת הנימוסית ויסמכו אותה על דתנו כפי רוח בינתם ונטייתם אבל את חוקי דתנו לא יורו כי הלא אין להם על מה שיסמכו באיסור והיתר וכו'. והמפורסם אין צורך לראויה.

בקדושת התורה הבלי מנהגים הלקוחים מהאינם מתוקנים
שבשכניהם (כמאחז"ל כמיקולקלים שבהם עשיתם כו') שאין
להם כל יסוד בדת ישראל ר"ל בתורת התלמוד, ועוד
זאת תעשה, כי תקרא לכל הפונה ממנהגיה בשם כופרים
גמורים או גם עובדי עבודה זרה כאשר עשה זה לא ככיר
בעיר ואם בישראל פלוני ורקטור הוא אשר מכר את נפשו
להקנאי הנודע ויקרא לו את הנוטים אחרי הקנאי הנ"ל, ועכ"ז
לא הוציאו את עצמם מהעדה הגדולה שבעיר, ויפת את כל
אחד ואחר מהם לאמר עד מתי יהיה חלקך עם "עובדי
עבודה זרה" ולאות נאמן כי כל העדה הגדולה עובדי ע"ז הם,
הראה לו את ספרי הדר. הנאור פלוני שהוא כעת חבר
להרבנאט של העדה הגדולה ואמר: "ראה אם לא כופרים המה
רבניו בתורת משה ומחזיקים בעבודת אלילים" וכן הראה להם
את האמור מפורש בספר "לב העברי" שכל הנכנס לאיזה
קאהר-שול הוא מעובדי ע"ז ואיננו ראוי להצטרף גם למנין ועוד
רבות כמו אלה, וע"כ עלתה בידו לפתות כמה נפשות להוציא
עצמם מן העדה הגדולה למען יוכל הוא ליסד לו עדה קטנה
בהסכמת הממשלה אשר בשם "עדת ישראל" תכונה. וכמעשה
הארתדקסי בעיר הגדולה כן תעשה הכת הזאת בערים אחרות
והרעאקציאן החלה לצעוד צערי און באשכנז הנאורה ואין איש
שם על לב לקדם את פני הרעה כי באמת השונאים הפנימים
מסוכנים רב-יתר מהשונאים החיצונים.

ומפני שנחלק ישראל לפלגות בפנימיותו רואים בו
שונאיו החיצונים, או גם המון הכתות שבין האומות שאין להם
כל נטייה לשנוא או לאהוב, רק את המנגד לדעתם ולנטייתם
כאשר הראה בצדק ה' לל"ב בדבריו, ובאמת ישנם בישראל
בל הכתות אשר חשב לל"ב במספר רב מאד לפי ערך הכתות
האלה בין העמים לפי חשבון השמאטיסטי —

והנה העצה היעוצה לרפא את משובת ישראל הוא רק
אסיפת סינאד נבחר מכל ישראל בכל המדינות היינו נבחרים

מרבני רוסיא אשכנו צרפת אנגליה איטאליא תוגרמה וכו' וכו' והמה יתקנו את הדת עפ"י רוח התלמוד ועפ"י רוח העת, ואותו יקבלו כל ישראל לחוק ולא יעבור — והסינאד הזה יברור רבנים מתוכו אשר בשם סינאד-עתי ישאר על עמידו להשגיח על הדת ולתקנו ולצרפו בכל עת ועת לפי צורך השעה, ואז רק אז יושע ישראל תשועת עולמים כי יכירו כל העמים שבן ישראל הוא בעל דת נקיה ככל ההבלים ובה יחזיק, ועל פיה יתנהג. ואם אמנם גם אז ימצאון אלה אשר לא יאבו להחזיק במתן חוק החדש, אבל אלה לא יזיקו ולא ירעו מאומה לכלל ישראל כי את מי מהעמים אין כמו אלה? אם העדה הישראלית תקבל אותם ותחשוב אותם לבעלי אמונתה או לא, יחליט הסינאד, — אבל ליברלי ישראל יצאו מן חשר האטהאיזם, והארדתכסים מן האשמה מחזיקי בהבל הבלים, רק בעזרת סינאד כללי, ואז יסכר גם פי שונאיו.

יודע אני אמנם כי הדבר הזה כעת כמעט מן הנמנעות הנהו ואם אצעק אצעק ואריע בקול עד כי יחר גרוני לא יהיה שומע לי ועוד ילענו ויבזו לי אבל גם זאת יודע אני כי מאה שנה בעיני ההיסטוריה כיום אחר הנהו והנמנעות עתה יהיו לאפשריות וגם למוכרחיות בעת אחרת. ולכן אין אני בן חורין להבטל ממלאכה הזאת אשר קבלתי על עצמי להכין לפני הסינאד המוכרח להתתקן באחרית הימים את החומר אשר ממנו ישכלל ויבנה את הדת הראויה לנטוע בתוך אחבי עפ"י רוח התלמוד והעת החיה וזאת יוכל להיות, רק אם נעבור על כל דיני השולחן ערוך ונראה גלוי לכל כי אין לו דבר עם תורת התלמוד הצרופה והנקיה אשר חקקו עשו ותיקנו רק לצורך הזמן זה שעה לצורך קיום האוכה ושם ישראל, ורק בתורת הרבנים המהבילים, אשר למדו והגו בלי כל ביקור ועין חודרת והביטו על כל תורת התלמוד כעל אותיות מתות שאין בהן כל רוח חיים ורק גזירות וגזירות לנזירות חוקים מבלי טעם שאין להרהר אחרידם, יסודו ולכן הוסיף גם הוא כישמרת למשמרת וגזירות

לגזירות ויקח לו מכל הבא בידן ממנהגים הטפלים אשר בתוכם ישבו מחברי השולחן ערוך וישימהו בו ואחריהם עמרוהו מפרשי השו"ע ומבאריו בסודות ובטעמים שהמה עבדות אלילים גמורה כצד אחד, ומצד השני דברים המעוררים צחוק וגועל נפש גם יחדיו, ורבני הזמן יוסיפו עליהם בכל עת כמו לתקוע בשופר כדי לבלבל את השטן, לנענע את הלולב לעצור את הרוחות הרעות, להדביק מזוזה לשמור מפני המויקין, לשנות את הכוסות לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ויתקנו להם תפלות כתפלת יהוי רצון קודם אמירת תהלים אשר אין קצה לעבדות אלילים הנמצא בו, וכל איש ישראל כשר הלא לא יהין לקרא את התהלים בלא יהוי רצון, ועוד רבות רבות כמו אלה. ולכן יצאתי אני לבקר אחרי השו"ע הנ"ל ולגלות את מקורו, לעבור בעין חוררת על כל מצוה ומצוה הכתובה בשו"ע ולהראות להרבנים כי פרטיה, דקדוקיה וסיגיה, וכל המסתעף ממנה אין להם שום יסוד ושורש בתורת התלמוד, ועקרה של כל מצוה ומצוה האמורה בתלמוד תקבל צורה אחרת ותכונה שונה המהפכת אותה על פניה עד כי לא יכירו אותה יודעה לאמור: זאת היא המצוה אשר צותה לנו תורת התלמוד, ובמצות תפילין החילותי* להראות לאחינו הרבנים שגם המהרי"ל אשר ממנו ישאבו בעלי השו"ע את מקור מנהגיהם צעק גם הוא ככרוכיא על המצוה הזאת ושאל מפורש מי התיר לנערים פנוים וגם לנשואים עולי ימים להניח תפילין? (יעו"ש בסוף הל' תפילין ובספרי תל"מ צד 86—13) ואם אך יהיה ה' בעוזי אעבור על כל המצות המפורשות בשו"ע ואברר ואנקה אותם ואציג אותם ערוכות כמו שהן בתלמוד, ר"ל אנלה

(* בספרי תל"מ הראתי כי התפילין, לימין הקורא" שאנו מניחים, המה פסולים ממש עפ"י תורת התלמוד וגם עפ"י פסקי הגאונים — כי אין למו כל שורש בו כבר כאשר צוח ע"ז הראב"ד עי"ש צד 24 הערה 2.

את מקור ומעם של כל מצוה מתי נתקנה ומה היתה הסיבה אשר הכריחה את חז"ל לתקנה, אסור מהן בלוי הסחבות אשר העטו עליהן בעלי השו"ע, ואז יראה הסינאר שיהיה בעגלא ובזמן קרוב וישפוט, יבקר אחרי בעין חודרת וידע מה לזרות ומה להבר. ואל נא תאמר ידירי כי נפלאה ממני המלאכה הזאת יען כי לא שנות מתושלה שנותי וסמני השו"ע וסעיפיו רבו מארבה ואין איל באיש יחירי לעבור עליהם כולם ולבקרם כואות, כי כבר אמרתי לך לא עלי המלאכה לגמור, אנכי התלתי וכל זמן שתהיה הנשמה באפי וכחי ואוני אתי אעבוד להיהודים והיהדות, ובבא חלופתי יבא אחר תחתי ויעבוד את עבודתי או גם יגמור אותה בחברת אנשים עוזרים בעלי שיטתנו כאשר כבר הראתה לנו ההיסטוריה דברים רבים כמו אלה —. זאת היא התנצלותי בכלל לפניך להפיש את דעתך אשר גלות לפני צרות נפשך במכתבך אלי, ועתה אשיב לכל הארבע מפלגות גם בפרט, כחכמתן וכאולתן והברירה בידיהן לקרב או לרחק —.

והנה טרם אשים פני להמפלגות אשר זכרת בפרט להשיב להם ולהפיש דעתם, אמצא לנכון להציג פה עוד מכתב אחד מבני המפלגות האלו מליץ אחד מני אלף בעד כלן אשר יכתוב אלי אחד מידידי ורעי המיוחדים אם כי ארתדכסי הוא ברוחו וירא וחרד גם במעשיו, ואך איננו קנאי מפני ששכלו ישר ודעתו בריאה. כה דבריו:

„בשם השם יום א' כ"ד תמוז תרמג לפק פאריש; אדוני וידידי הנכבד! הנני משיב לכבודו אלפי תודות ע"ד אשר בבדני בשני מכתביו היקרים לי וביחוד הראשון וכו' וכו'. אל „נא יאמר עוד מזלי ישן כי כבר אמרו חז"ל „אין מזל להם „לישראל" ואם הם אמרו ג"כ, הכל במזל תליא מילתא כו' ? „ל"ק הא בדליכא (מיון) והא בדאיכא ובדאיכא מאי ? כי הא „דאמר רב חגי צונצאה"*) כי כל הבא אל הצר הפנימית (של

*) כונתו על יום טוב צוניק.

«הבקרת) אחת התו להמית מלבד אשר יושיט לו הזמן את
«שרביט הזהב וחיה» (תולדות ר"ע מן הארומים) ותנא תנא :
«לא הרי האב"ן כהרי השור, אף ששניהם דרכם לילך ולתקן.
«נשבר לבי בקראי במכתבו את מצב סופרי ישראל החוקרים
«הגדולים אשר במצור ובמצוק יחיו, ה' ירחם עליהם. מי כמוני
«יודע את גורל סופרנו, אכן יידי, אומתנו הקדושה איננה אשמה
«בזאת. אין בכל מין האנושי (!?) לב מלא רחמים חמלה
«ויחנינה כלב הישראלי, אך גם בזאת היתה יד גלותנו ענינו
«ומצוקותנו. כי לוא היתה לנו ממלכה כקדם והיתה שפתנו
«הקדושה שפה מדוברת ומושלת, כי עתה היה גורל סופרנו
«כגורל סופרי כל העמים ששפתם חיה. ויראה נא יידי ויתבונן
«כי מי גוי גדול אשר לבו לב רגש לכל יפי ונשגב כהצרפתים*)
«ובכל זאת כמה סבלו סופריהם שכתבו נגד דעות הרבים, מה
«מר היה גורל רוססא, כי מלבד עניו ומצוקותיו היה נע ונד
«גדרף בלי חשך ולא מצא מנוח לכף רגלו עד כי לעת זקנתו
«טרף נפשו באפו יען מה? יען רצה להרים כאשפות אביון
«להושיבו עם נדיבים. היש עוד להתאונן על עם קדומים עם
«עולם עם ממושך וממורט מפורד ומפורד בכל העמים חלים
«הוא ישא ומכאוביהם הוא יסבול, אשר כל קיומו עד
«עתה היה רק ע"י קיום המצות המעשיות עפ"י
«חקי התלמוד והפוסקים, אם בזמן הזה יקום איש חכם לנגוע
«בכבת עינו, ברוח אפיו, בנשמת חייו, אחרי התלמוד והמצות
«המעשיות לבקר, בעת אשר ברוסלאנד וגם באשכנז נראו
«עקבות Réaction ע"פ מאמרם ז"ל «גדולה הסרת טבעת יותר
«מכ"ח נביאים» כו' אך לא אוסיף עוד לדבר אליו בדבר הזה

* מעשה לסתור? הלא רוססא כתב בלשון עמו השפה
היפה החיה בכל המדינות ועכ"ז רדפו אותו המקנאים. ובוה הלא
תבטל דבריך הקודמים בדבר סופרי ישראל? ועוד היה נדוע חלקם
אם היתה ממלכת ישראל כי אז היו נדונים בחנק . . .

„להוסיף יגון על יגונו וראבון על ראבון נפשי ההומיה מדי
„דברי בענינים כאלה הפורעים פרעות במחשבותי.“
„מהר אחרי קבלתי מכתבו הראשון כו' וכו'. הנני מבקשו
„כי ימהר להודיעני את כל הנעשה אתו בעיר N. כי חרר
„אני לשלומי יש רגש לא ידעתי לכנהו אשר יקשרני אליו
„אולי מפני שאבותי זצ"ל היו מחסידי א"ו הגאון החסיד האלקי
„זצ"ל זי"ע, ולא אפרד מעמו הפעם כי"א ברכתיהו בברכות
„הריוט יברכך ד' בממון (ובאשר והצלחה אותך ואת ביתך ואת
„זרעך) וישמרך מן המויקים (שעושים מה שלבם חפץ ומרברים
„ככל העולה על רוחם ורוצים לקנות להם שם: „אוהבי עמם
„ורתם" רק בעבור שרודפים באף בעבור האמונות והדעות יאיר
„ה' פניו אליך (ברעיונות חדשים והמצאות יקרות לחזק הדת
„והמעשה ולהרים כבוד ישראל המחולל בגויים)*) ויחנך (ברוח
„חן ותחנונים) ישא ה' פניו אליך (בזכות אביך הזקן זצוק"ל
„אשר עמל כל ימיו לחזק את מצות המעשיות עם העבודה
„האלקית במדו"מ ובכל לב ונפשו וכל עצמותיו אמרו ד' מי
„במוך ומי כעמך ישראל!) וישם לך שלום, שלום עד העולם.“
N.

הנני ידידו המוקירו ומחכה למכתבו.
אחרי הציגי לפניך גם את מכתב הממליץ הזה, ואשר
תמצא בו מה שתמצא, אבא להשיב לך גם לו ולכל המפלגות
בפרט אם ישמעו ואם יחרלו!

להמפלגה הראשונה אשר תאמר: „כי יצאתי לעקר
ולשרש אחרי מצות מעשיות כלומר כל התורה כולה אשר
במעשה „יסורה" אענה במאחז"ל: „בטולה של תורה היא
קיומה" אנוכי לא לעקר באתי אלא לקיים כי המצות המעשיות
כבר עקורות הנה מקרב העם, צא ולמד למשל מצות תפילין
כמה יקימו אותה? חשוב מספר השטאטיסטי אם גם ימנה

(* ברכתו הזאת נתקומה כי הנני עוסק עתה במלאכה
שתדוה איה תפארת לבית ישראל גם בעיני העמים.

יעקב לעשרה מילאן נפשות, הוצא מהם ששה וחצי או גם שבע מיליאן נקבות (אשר רבו על הזכרים כידוע), כמיליאן קמנים שלא הגיעו לשנת שלש עשרה, כמיליאן וחצי נאורים וכו' וכו' ויהודים פשוטים שאינם מקימים שום כצוה ושום חוק מחוקי השו"ע בכל המדינות, ועוד הוסף עליהם מהקוראים עצמם בשם ארתדקסים וגם חסידים ואשר אני קורא אותם בשם הפקרטין שגם המה לא יניחו תפילין באין רואה אשר מספרם יעלה ברוסא וגאליציה לחצי מיליאן וישארו אפוא חצי מיליאן אשר יניח תפילין ואם גם תאמר מיליאן שלם יניח תפילין, הן גם אז הלא חלק שלישי הוא ככל המון בית ישראל הגברים, ומה כל החררה הזאת? מדוע יקראו שני מיליאן מישראל בשם "פושעי ישראל" בעת שהמיליאן המקיים את המצוה הזאת רובם הם מההמון שאינו יודע להזהר כלל במצוה הזאת עפ"י חוקי השו"ע ואסור לו מן הדין להניח תפילין עפ"י פסק השו"ע עצמו ומפרשיו בסי' ל"ח? והמה פושעים באמת לדעת השאגת אריה (סי' מ"ב) הפוסק האחרון החכים וחד השכל אשר לא היה בדורו כמותו. ובאמת אוי להם להרבנים הפוסקים והעושים כדעת המנן אברהם נגד דעת השאגת אריה שהראשון לא היה ראוי להיות אף הקטן שבתלמידיו, מה גם כי השאגת אריה סומך עצמו על מאור הגולה הרמב"ם שאוסר מפורש להסיח דעתו מן התפילין אפי' רגע אחד מה שאין ביכולת ההמון לקיים, והאם אין בפסק דינו של הרמב"ם הוזה איסור מפורש על ההמון להניח תפילין? האם לא הוסיף לומר: ומי שאין דעתו מיושבת עליו משום דבר יהיה מה שיהיה פטור מן התפילין? ומה אפוא הוספתי אני? לבד מה שהזכרתי לענף הדין את דעת רבותנו הללו אשר מימיהם אנו שותים? ובירושלמי ברכות (דפוס קראמטין) צד 3 בסופו משנה ח' יאמר: תמן אמרין כל מי שאינו כלישא בעל כנפים לא ילבש תפילין וכונתו במלת "תמן אמרין" הוא על הנאמר בבבלי שבת ק"ל:

תפלין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים*). והירושלמי הבין יותר את סוגית התלמוד ממה שמבינים בעלי המפלגה הזאת. — זולת זאת מביא הירושלמי (שם בראש העמוד) מפני מה לא החזיקו בתפלין מפני הרמאים" הרי נאמר מפורש כי לא קבלו עליהם מצות תפלין גם בימי התלמוד לא באר"י ולא בבבל, ומה לנו אשר קבלו אותה כמה אלפים בימי הסמ"ג לצורך השעה? האסור הרובץ על הנחת תפלין המבואר בשני התלמודים לא הותר כלל בקבלתם ומה להם כי יועקו?

ואשר יוסיפו בעלי המפלגה לשאול מה אתן לעם המורתה או תמורת המצות מעשיות? ע"ז אשיב: לוא אך שמע העם לקולי כי עתה נתתי לו מרגליות אחת יקרה הטובה ככל המצות מעשיות והיא: לדעת ולהבין את דרכיו, למצער עד כמה שיש בכחו להבין ולא ילך כבהמה בבקעה אחרי מנהליו התועים, כי וחי בהם ולא שימות בהם זה כל תורת התלמוד וזאת היא גם תורת האדם. — ובוהו יבדל ישראל גם משארי האומות אם יש צורך גדול בזה כאשר בקש מחוקק תורתנו שיאמרו "ומי עם חכם ונבון כהגוי הגדול הזה אשר לו חוקים טובים ומשפטים צדיקים וכו'". ואשר בעלי המפלגה אומרים הלאה "כי יצאתי ללקט מאמרים מעמים הבטלים ברוב נגד רובי המאמרים המדברים במעלת התפלין, צא ידידי ולמד לשונם לומר איני יודע במקום שאינם יודעים ואינם מבינים. אנכי

(* אין ר"ל כי הירושלמי שנתחבר כמאה שנה קודם הבבלי שהוא יפרש את סוגית הבבלי אבל כונתי היא: כי ההלכה "תפלין צריכין גוף נקי כאלישא" היא הלכה קדומה שנאמרה בימים אשר התחילו לקחת רשות על התפלין, ועל ההלכה הזאת אומר הירושלמי תמן אמרו והמעשה מאלישא בעל כנפים אינו כלל בירושלמי כי לא ידע כלל מה שהוסיף אחד מהמלעינים על ההלכה הזאת. וראה בדחלוין V.

לא חסרתי דבר מהמאמרים שראו עיני בדבר מעלת התפילין ואת כולם הבאתי בספרי ועליהם דנתי ואותם פרשתי וגם קבעתי פרק מיוחד להנהגה שנאמרה על התפילין ומאמרי ההלכות גם אותם הבאתי כולן אך מעטים כמה באמת במשנה וגם בתלמוד לנגד שארי הלכות וגם לא נתפרשו שמה כל צרכן, אבל רבו מאד בהשולחן ערוך* ואשר נתקבלו התפילין בעם לחוק ולא יעבור, מה בכך? הן גם הכפרות בערב יום כיפור נתקבלו לחוק ולא יעבור אם כי היא עבודת אלילים גמורה ואם כי השולחן ערוך בעצמו ר"ל** רבנו יוסף קארו אומר "שראו למחות בידם" ועכ"ו דראה נא לי אחר מהארתדכסים הכשרים שיעבור חלילה על מנהג הכפרות? או כי הראה לי סידור התפלה שנדפס במאה האחרונה שחסרה בו התפלה הפזמן או הזמר "בני אדם יושבי חושך?" מה גם כי הראתי לדעת שרק מימות הסמ"ג ואילך החלה המצוה הזאת להתקבל ועד זמנו לא ידע העם כלל ממנה, וגם אחריו הלא רננו כל הגדולים אחריו ושקר כמה דוברים כי המהר"ק יחיד הוא בדבריו, גם

(* יזכרו נא בני המפלגה הזאת הנאמר בירושלמי (פאח פ"א צד ט"ז ע"א) ובתנחומא (בראשית ה'), אין אדם אומר לשון הרע עד שכופר בעיקר" ויתבוננו איזה עבירה היא יותר גדולה אם בטול מ"ע לפי דעתם, כשב ואל תעשה מפני קדושת המצוה, ומפני ישוב הדעת החסרה, או לכפור בעיקר ולדבר לה"ר? הן תסימם קראת אותם ואיה תסימותם? עוד שם בירושלמי: כל העברות אדם עובר בארץ ואלו (בעלי לשון הרע) בשמים ובארץ ידעו נא התמימים את אשר לפניהם ולא יוסיפו לחטא. (** עי"ש בשו"ע או"ח ס' תר"ה. אבל גם כאן בא רבנו בעל המפה ואמר: ואין לשנות כי הוא מנהג ותיקון" וצוה עוד לקחת למעוברת ב' תרנגולים מפני הספק ומאליו מובן כי אצל בעלי הקבלה נתרבו עד שלשה. מספר מיוחד שיש בו סוד וד"ל.

בעל שבולי הלקט שהיה זמן רב אחריו אמר כי ראוי להניחם רק בימים ידועים, האור זרוע אמר שראוי הוא לת"ח להניחם, היפוך מהסמ"ג חבירו שאמר שרק על רשע ועם הארץ החיוב להניחם ות"ח פטור מהם. וגם התשב"ץ צעק זהריע על מה שמניחים התפילין כמו שהביא המהר"ל בשמו זמדוע אפוא חרה להם עלי, אשר אני לא באתי אלא ללקט עצמות אחריהם?

ובדבר המצה אשר ימענו עלי "כי ביטול המצה לא תבטל את החשר, וגם ביטולה היא בעיניהם היתה לאכול חמץ" האמת אניך לך כי ע"ז אין לי מה להשיבך כי אם קום וקרא עוד פעם והשמע לאזניך את אשר אתה רואה בעיניך מכל האמור בספרי, מצת מצוה" הן שמה אמרתי מפורש כי לא ביטול המצה הוא העיקר כ"א התרת זרעונים ומיני קטניות אשר לא נאסרו מעולם להקל את עול ההמון אשר כל ימות החורף יראג בעד המצות לפסח, ואם יתירו לו קטניות ויאסרו לו כל מיני חטים ודגן הן ממילא לא יראה ולא ימצא כל חמץ ומחמצת; וזולת זאת מי הוא שלא יורה על האמת אשר המצה הזאת גוררת מצה ומריבה באמת! ? ולכו נא הגברים הנאורים לוואלינען פאראלינען ורומענינען וכו' גם עתה ויראו את מעשה המצה השמורה, אם לא יאמרו גם המה כי עלולים המה מעשים כאלו למתוח עליהם קו חשר! ? ואם בעלי המפלגה הזאת אינם מסכימים לדברי הוא רק מפני שאין להם כל חפץ להסכים ולכן יאמרו: "אפכא מסתברא" ולא יותר*).

(* עוד אחת אשר ירנוו עלי "כי אני שמוצאי חלצי טקדישי הקבלה גם על התורה הניגלית, הנני השונא היותר גדול להקבלה ומבוזה אותה ברוש גל" ע"ז אענה להם כי האמת לא תשא פנים להורים ולמורים — ומלבד זאת, אבותי לא היו סמעריוצי הקבלה כ"א מהמצדיקים אותה ע"פ שיטה פילוסופית, דאה נא בספרו דיקרים של אבי-אמי הגאון "שערי היחוד והאמונה"

עתה נשמע נא את האמור בפי המפלגה השנית ונרון גם על דבריה, היא תורה כי ישנם בדברי גם דברים כנים, זגם יודו כי דתנו צריכה תיקון, אבל יאמרו: כי העת הזאת אשר רדיפת ישראל כו' איננה מוכשרה לתקן תיקונים וכו' ולהפריד את ישראל כו' אבל עד מתי יאבו לחכות בני המפלגה הזאת עד אשר לא יהיה עוד מה לתקן ובשביל מי לתקן?! ראיתי את לל"ב אומר באחד ממאמריו: שברור הוא בעיניו בלי כל ספק שמעוט בני בצרפת בא אך מפני שרבים מבני ישראל שכחו את מחצבתם והם מאמינים בעצמם שהמה בני צרפת, ואני לא מהשערה בעלמא אניד ולא מדמיון, כ"א את אשר חזו עיני ואשר שמעו אזני זה לא כביר ביישבי פה וויען במקרה במסיבת גדולי אשכנז אשר באו לבקר פראפעססאר אחד אורה, ויחשבו באצבעותיהם משפחות רבות גדולות ונשאות בין האשכנזים היוצאות ממקור ישראל וישכחו כבר את

„ושערי עבודה“ או „עבודת הבינונים“ ותראה שכל היחודים מן עתיק אריך וזעיר אנפין וכן קוב"ה ושכנתיה, הוא טבאר אותם רק בשכל המושכל היותר מן המשפיע אל המקבל ר"ל מן הרב אל התלמיד ומרחיק כל נשם וכל נשמיות מכל השמות המוגשמים האלה, ואם גם בעין חיים ופע"ח הזהיר על ההגשמה אבל דרכי זקנו הנ"ל רחוקים מדרכי תלמידי האר"י כרחוק מורה ממערב כי בתלמידי האר"י היחודים הם רוחניים אבל לא מושכלים (*). ובמ"א ארחיב הדבור בזה, עכ"פ רחוקים היו אבותי מלהעריץ ולהקדיש את הקבלה המנושמת שהיא הולכת עקב בצד גודל אחרי השיטה הנוצרית או „שלושת האחרים“. עיין ספרי המבארים את האונגליון ותראה כי סמכו יתירותיהם על הקבלה. ועיין ספרי החכם ראבין ותראה כי הקבלה ואמונת הנוצרים מקור אחד להם ואשר ישנו בזה ישנו גם בזה וד"ל.

(* קשה הוא לתאר הענין הזה אבל האמת הוא כמו שאמרתי הנאון רש"י מלאדי אשר הבין כי דרכי הקבלה נלויות הנה וקיימות לעבודת אלילים, החל לימותה בהשכלה סילוסופית אשר ע"ז נוסד התניא ואחריו ביאר הדברים וקני הנאון החסיד הר"א זצ"ל.

מקור מחצבתם ; ומשפחות קטנות (ר"ל במעלה) אין מספר אשר התבוללו בין עם הארץ וגם הסוחר העשיר ראש האנטיסמע-טים בעיר N. אשר יפור כסף כאפר לתועלת הכת ההיא. מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל יֵצֵא כְּנֹדֶע לְכָל וְהַתְּבֻלְלוֹת כְּזוֹ רוֹאֵה אֲנִי בְּהַמְשָׁךְ הַזֶּמֶן, אִם לֹא יִקְרֹמוּ פָנַי הַרְעָה, לְכָל הָעַם. כִּי הָרַעֲאֻקְצִיאָן שֶׁל הָאֲרֵת־כְּסִי הַהוֹלֶכֶת וּמִתְחַזֶּקֶת, הוּא כְּלֵהֵב הַנֶּר טֶרֶם יִכְבֶּה, הֵן הָאֲרֵת־כְּסִיא בְּמִלּוֹא מִבִּנְיָה בַּחֻקוֹתֶיהָ וְהַבְּלִיָּה לֹא תֹכֵל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי חֻקֵי הַחַיִּים, וּמַעֲט מַעֲט תִּכְלֶה מֵאֲלִיָּה אֲבָל הַיָּא לֹא תִשְׁנֶה אֶת דַּעוֹתֶיהָ וְלֹא תִתְּחַפֵּךְ לְכַת אַחֶרֶת כִּי־אֵת תִּתְּבֻלֵל בֵּין הָעַמִּים מִמֶּשׁ... . וְאִם לֹא תֵאֱמִין לְדַבֵּר הַזֶּה לֶךְ נֹא וּסְפֹר אֶת מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם דַּת נִצְרַת וְאֲשֶׁר יִקְבְּלוּ עֲתָה כְּכֹל עַת וּבְכָל שַׁעַה, עֲפִי פַעוֹלַת צוֹדְדֵי הַנְּפִשׁוֹת „הַמִּיִּסְיָאֲנֶעֶרֶן” וְאֵת מִי תִמְצֵא בָהֶם אֶת הָאֲרֵת־כְּסִין אֹו הַלִּיבְרֵלִים ? וְגַם אֶת מִי יִרְדּוּפוּ הַמִּיִּסְיָאֲנֶעֶרֶן אֹו בְּמִלּוֹת אַחֶרֶת חִבְרַת הַמִּיִּסְיָאָן יְהוּדֵי אֲנְגְלִית הַגְּדוֹלָה אֶת מִי תִבְקֵשׁ לְסַפֵּחַ לְחִבְרַתָּה ? אֶת הַחֲפִשִּׁים ? הֵן תִּשְׁנֵא אֹוֹתָם שְׁנֵאת מוֹת ! יוֹדַעַת הַיָּא עַד כִּי־אֵד שְׁמִי שְׁאֲמוֹנָתוֹ רוֹפֶפֶת בְּהָאֵב לֹא יֵאֱמִין בְּהֵבֶן וְרַק עַל הָאֲרֵת־כְּסִים הָאוֹמְרִים „לֵשֶׁם יְחֹד קוֹב” הַיָּא וְשִׁכְנַתִּיהָ, עֲלֵיהֶם תִּפְרִישׁ רִשְׁתָּה וְהִמָּה נִלְכָּדִים בָּהּ. יִתְּבוֹנְנוּ נֹא בְּעֲלֵי הַמְּפִלְגָה הַזֹּאת בְּדַבְּרֵי הַמַּעֲטִים הָאֵלֶּה וַיְחַקְרוּ בָּם וַיִּבְיִנוּ מַעֲצָמָם כִּי טַעַנְתֶּם אֵינָה טַעֲנָה כֹּלָל כִּי אֲנִי אֵינִי יֹכֵל וְאֵינִי רֹצֵה לְהַרְחִיב יוֹתֵר הַדְּבֹר בֹּזֵה —

כֵּן אֵינִי רוֹאֵה שׁוֹם חֲשֵׁשׁ מִפִּירוֹד הַלְּבָבוֹת אֲשֶׁר יְחֻשׁוּ בְּעֲלֵי הַמְּפִלְגָה הַזֹּאת, כִּי גִלּוֹי וַיְדוּע הוּא לְכָל קוֹרֵא אֶת הַסְּטוֹרִית יִשְׂרָאֵל שֶׁהִמָּה לֹא הַתְּאֲחָדוּ מַעוֹלָם, וְלֹא יִתְּאֲחָדוּ אִם לֹא תִרְאֶה יַד חֻזְקָה וְזוֹרֵע נְטוּיָה חִיצוֹנִית גְּבוֹרָתָה לְאַחַד אֹוֹתָם, אֲבָל גַּם אֹו לֹא יִתְּאֲחָדוּ וְלֹא יִתְּלַכְדוּ לְאוֹרֶךְ יָמִים וְאִם אֶךְ יִשְׁאֲפוּ רוּחַ מַעֲט יִתְּפַרְדּוּ לְדַעוֹתֵיהֶם וְלִמְשַׁפְּחוֹתֵיהֶם וְלֹא יִשְׁאֲרַ כֹּל זָכַר לְהַתְּאֲחָדוֹתָם, וְרַק סִינְאֵד רֵאשִׁי עַל כָּל הַמְּדִינּוֹת יֹכֵל

לאחרם ולהחזיק ביד האחרות שלא תתמוטט לעולם ובוזה כבר
מילתי אמורה —.

ואולם אם הסענות הללו סענות הבל המה הלא סענתם
עלי: אשר הרימותי על נס מלות „אבל דם“ בספרי „מצת
כיצוה“, אינה אלא שגעון ממש. כארי דאברהם! מדוע יקרא
ראללינג רק את ספרי הנדפס רק שני אלפים עקומפלרען ולא
יקרא את ספרי השו"ע והמניני ארץ אשר נדפסו למאות אלפים
ומצוים ביד כל אדם? האם אנכי גליתים מאיזה כתב יד שלא
דאה אור? או מאיזה ספר ישן הנמצא אחד בעיר? הלא
כתוב הוא מפורש בכל השו"ע ואין גם מדפיס אחד אשר השמיט
את המלות הללו והמלות הללו מוסגרות בשני חצאי לבנה בכל
ספרי השו"ע והמנינים, ומדוע יעלילו עלי? ואם עזבתי מלות
„רבנו ירוחם“ אשר לא בעל המפה כתבם כ"א המראה את
מקורם מה בכך? הלא המקור פה אינו מעלה ולא מוריד?
אנכי אשר ערכתני את דברי להרבנים בלשונם למען יראו
ויבושו! האם יכולתי לעשות אחרת אתם? הכנת-להי הואת
הנם מקבלים מבלי יכולת בידם להכות את אויבם אחור, הן
המה לומדים בלי ביקור כלל כידוע ומעולם לא עלה על לבם
להתבונן על המלות האלו עם כל זרותן ועתה אתרי אשר
הרימותין על נס ושואל אני אותם למה נכתבו ולמה לא
נחקרו? אין מלה בפיהם! והמה מגביהים כתפותיהם בעצמם
זמחשים כאשר קרה לי לדבר מזה עם רבנים רבים ולא
אחד מהם אשר מצא מענה כ"א עט! בע! מה בכך? הרמ"א
לא כון הלילה לרעה! כאלו אני אומר שהוא כון
לרעה! כל חפצי היה רק לפקוח עיני הרבנים כי יראו את
אשר לפניהם ולא יכשלו בלשונם, ואת חפצי זאת השנתי
באופן מאד נעלה! אם בעלי המפלגה הואת אומרים שבעבור
המינא הואת שישמרו בלבם עלי לא יכבדו את יתר הכאמרים
הטובים שכתבתי, יעשו המה כחפצם הן לא כתבתי את ספרי
למען יכבדו אותם, ואך למען יפעלו פעולתם וזאת רואה אני

בעיני כי לא שניתי ברואה כי אני לא ראיתי וגם לא אוכור רעש גדול כזה כאשר עשו ספרי האחרונים וגם אתה הנך ראה זאת בעיניך עד כי נפררו המוציאי דיבה לארבע מפלגות, אלו לאלו שואלים ואלה לאלה ממללים. האם תפון עוד כי ספרי עושים רושם גם בלב הדוברים והמכזים! — הרעש והסערות תכלנה מאליהן את כולם ישא רוח וספרי ודברי ישארו כחותם על לבם, יען כלל גדול הוא כי סוף כל סוף תנצח האמת!

אולם לבעלי המפלגה הזאת אוכיר את אשר הערני החכם דר. ראבין הי"ו: "בי עזרא הסופר בעת אשר התעסק בידו האחת בישוב ארץ ישראל ובעליות הגולים, הנה התעסק בידו השנית בתיקון הדת. ובדבר האחרון עמל רב יתר מבראשונה כי ראה אשר מבלעדי תיקון הדת לא תתקם האומה", ישמרו כל בעלי המפלגות העוסקים בשפתם בישוב אר"י את הדבר הזה בלבם ולא יחרצו לשונם —.

עוד אחת אמרת בסוף דברתך אשר שמת בפי בעלי המפלגה "כי טענרענציעו אני וספרי טנרנציעוים וע"כ מועילים אך מעט בעולם המדעי" הכן אמרת? אבל חי נפשי האנשים האומרים כזאת לא רק לא יראו את הנעשה חוץ מד' אמותם כ"א גם את ראש הוטמם לא יראו! האיש היוצא להלחם בעד דעותיו או בעד האידעע שלו האם יוכל הוא להיות בלא מטרה, האם יוכל לכתוב אחרת לא לפי הטענרענץ שלו? ואם הוא מביא ראיות מדעיות להטענרענץ שלו וקובץ אותם על יד ומשים להם סדר ומשטר, האם לא יועילו בעולם חמדעים בשביל שנכתבו בטענרענץ מיוחד? בושני מרבריהם! כל הספרים העוסקים בדעות כולם טנרנציעוים המה ועכ"ז הועילו ויועילו.

המפלגה השלישית השואלת: "בעבור מי חברתי את ספרי? הן המתחזקים בנושנות לא ישמעו לי אם גם אוסיף ראיות כהנה וכהנה, וההולכי קדימה אינם צריכים לכל דברי כי המה עושים זאת מדעת עצמם?" להם יכולתי לענותם כי בשביל

אלו השואלים אשר מדבריהם נראה וניכר כי המה בתוך יעמודו חברתי את ספרי למען לא יפסחו על שתי הסעיפים וידעו מה לזרות ומה להבר, אבל התשובה הזאת תהיה ללא אמת. — אנכי לא חברתי ספרי בשביל כתיב ידועה פרטית וגם לא למטרה פרטית. מטרתה היא כללית, ואותה הנדתי פעמים רבות כמו בספרי "מצת מצוה" כן בדברי האמורים למעלה פה והנני משלשה ומרבעה פה: "שהיא לפקוח את עיני ההמון העור ההולך בעינים עצומות אחרי מנהליו כי יביט ויראה את כל הנעשה סביבותיו ויעורר את רבניו כי יסירו מאתו את כבלי הברזל אשר שמו עליו בשולחן הערוך ואחריו." — יכיר ההמון כי אין לכל הכבלים האלה שורש בדת משה ויסוד בתורת התלמוד ואז ידע את אשר לפניו.

אני לא אחפוץ להיות מן השוטים המאמינים כי כראות ההמון את דברי אלה, יקום וישמע לקול דברי ויעשה את המוטל עליו, ידעתי גם ידעתי כי ההמון הזה אשר אני אחפוץ בטובו, בחייו, ובקיומו, הוא בעצמו יקום לנגדי ואם אך יוכל, אז גם יעשה כלה אתי — ולא דבר חדש הוא בקורות עולם בין כל עם ועם ואף גם בישראל. — אבל זאת אבה להאמין כי לקול דברי יתעוררו גם מעוררים אחרים אשר יאהבו את המון בית ישראל ינודו לו וירחמו, ואז יצאו גם המה לעשות את המוטל עליהם וירבו עליו כחול דברים ער אשר סוף כל סוף יפקחו עיניו והיה כאחד האדם לראות טוב ורע. — או אז ישים עיניו ברבניו ויעשה מהם את אשר ידרוש הזמן מידו. — ואולם אם גם זאת היה לא תהיה בעת הזאת, גם אז לא אנחם ממעשי ולא אשוב אחור, כי אני את נפשי הצלתי והם ישאו את עונם. — וכבר השמיע בואת בן בוזי וישנה וישלש דבריו. —

סוף דבר הנני יושב וכותב בדם לבכי את אשר יחזה לי לבי למען אהבת האמת ואהבת עמי, ואם אך אמת בפי.

הנני יודע מראש כי סוף כל סוף תנצח האמת ואם יתמחה הנצחון הזה חכה לו — כי בא יבוא.

עוד זאת תעשה המפלגה הזאת. לפי דברך, ותשחק מטוב לב על ההולכים קדימה כי זנחו את שפתם ורובם אינם יודעים לקרא שפת עבר ואשר ע"כ לא יועילו להם ספרי. — אמנם גם לבי ידאב ע"ז כי כמת נחשבה שפת עבר בעיני רוב העם היושב בארצות הנאורות, ובזה כל המפלגות שוות ולא רק ההולכים קדימה, אבל לא אלמן ישראל גם פה ממלומדים ואנשי מדע אשר יקראו שפת עבר בשום לב, ורבים מהם כבר קראו את ספרי ואת דברי וימצאו חן בעיניהם וגם עשו רושם. — וכבר אחו"ל חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה (עירובין י"ז:) ואולי יבאו דברי בלכס ויעוררום לשוב אל שפת אבותיהם ואל דתם הנקיה. — ולכן אין אני בן חורין להבטל ממלאכתי. —

ואולם המפלגה הרביעית אשר זכרת אשר תבוש מדבריה, ובקושי הוצאת אותם מפי עטך לאמור: "לא אני חברתי את ספרי ורק נתתי את שמי עליהם" וכעין ראיה לדבריהם יאמרו: כי קצרה בינת אדם כמוני לחבר בזמן קצר ספר גדול כספרי "תל"מ" וכו' (כאשר יראה הקורא את דבריה בראש ספרי הזה צד 3) —

האמת אני לך כי שמחתני בדברך אלה, והנני שש ושמח לראות כי ישנם אנשים בין המפלגה הזאת אשר הכירו את פעלי והבינו את המלאכה הגדולה הזאת אשר עזרני החונן לאדם דעת באמת, לעשותה בזמן קצר. ואם יטפלו דברים עלי! מה מני יהלך, וכי את אתם אני מבקש? אשר יאמרו כי נתחברו הספרים למטרה לא טובה כלומר "למטרת המיסוי-נאָרין" הלא כל מי שקרא את ספרי ראה כי יצאתי לנגד מטרתם בחרב שלופה, (מצת מצוה צד 15, 29, 30, תפלה למשה" 23 XXIV, 11, 54, 150)* ועוד במקומות רבים

(* הזכרתי רק את המקומות אשר מבקר אחד מחק אותם

אנב נררא, וזולת זאת יודע כל מבין שאין כל חפץ להמייסאן בתיקון הדת כ"א בקלקולה, (אשמות מפלות כאלה יוכל להגיד רק איש אשר לא ידע בושת כידידנו הנאמן מאז רבינו פרץ בן משה) ולכן הלא יראה כל בן דעת כי המפלגה הזאת בלא דעת תרבר את דבריה. או כי משנאה פרטית, או גם מקנאה, אבל כל אלה לא יגעו בי אף כחוש השערה, הן באמת צחוק הוא לשמוע כי אני לא חברתי את ספרי, בעת אשר עשיתי זאת לא בדסתר וגם לא כחתי מראש את אשר אני עושה (ראה בהערה האחרונה לספרי מצת מצוה), — בעת אשר המ"ע בלא-הדאן „ספר הזכרון“, Jew. chron., „עולם היהודים“, Jew. World, הדפיסו בקרת ארוכה על ספרי ושלשה שבועות זה אחר זה הזכירו אותי ואת ספרי וגם קבלו מכתבים המתרזים נגד משרתי, ואני השבתי עליהם שם, ולוא ידעו המה שמץ דבר מהדיבה הרעה הזאת כי עתה לא בושו לפרסם זאת והמה המו"ל לא רק לא אוהבי המה, כ"א גם אין לי כל הכירות אתם ולוא גם הכירו אותי והיו גם אוהבי כי עתה לא כחרו זאת תחת לשונם כי עכ"פ אישים של צורה המה, וגם לא מן ההולכים קדימה יחשבו המו"ל את שני המ"ע הנ"ל. ולמה אפוא נפל עליך לבך? (שא נא ידודי רגליך ולך לאנדאנה שם תדע מי חבר את הספרים ומי תמך בידי המחבר כי גלויים וירועים הרברים לכל אחינו גרי העיד

גם חתך עלה שלמה מספרי „מצת מצוה“ בעת אשר באותה העיר עצמה וכן בארבע עירות גדולות לא זז מבקרי הממשלה אפי' אות אחד, ואני תמה באמת על החכם הזה מה ראה על ככה? הן לא פנעתי ה'ו בכבוד שום אמונה. ואשר אמרתי כי ספרי, ברית החדשה אינם נאמנים לנו האם לא תדע הממשלה כי העברים יאמינו רק בספרי, ברית הישנה האם תחשב להם זאת לחטאה? כן יצאתי נגד ספר, נתיבות עולם והלא גם ריב"ל יצא נגדו בזובבל ובאחיה השלוני ועכ"ו נדפס ברוסיא ברשיון הבקרת. אתמדה!

כאנגלים כפולאנים). סוף דבר צחוק עושים לי האנשים המדברים
כן ולי אינם עוים לדבר בהם. —

ואולם אתה תחפוץ לדעת את הסיבה אשר שני אוהבי
ומכבדי מלפנים אשר קראת אותם בשם ואשר ידברו חד אל
אחד בהספה להמניד (גליון 20 אשר שלחת אלי) מרורות עלי ועל
ספרי! — האמת לא אכחד, צר לי מאד לגלות את קלון האנשים
האלה או במלות אחרות: צר לי מאד להסיר את המסכה
הנסוכה על פני כופרי ישראל גם בעת אשר יסבול כבודי, כי
כבוד ישראל יקר בעיני מכבודי" (זאת הראתי עד למדי בעת
שעמדתי בראש עלה) — אבל הנני רואה את עצמי נאלץ
לזה לא למעני, אך למען המטרה הקדושה אשר שמת לי לקו
בספרי ולכן קבעתי מקום לסופרים כאלה בפרק מיוחד (ר"ל
בראשית מיוחדת) אשר בשם „אבן המועים" או „קן הסופרים"
קראתיו שמה אגלה את תכונת הסופרים אשר יצאו לנגדי וגם
את הסיבה אשר סבבה לשני אוהבי או אויבי אלה החדשים
לצאת לנגדי — ופה לא אבה לתעב גם את אבן הראשה מספרי
הזה*) בפאלעטיק נמבזה ונכאס בעיני וגם לא בשמות פרטים.
כי רבת שבעה לי נפשי יגון וכרורות מהפאלעטיקין אשר
באו „בהקול" ואשר אני מתחרט עליהם באמת — כי אחרי
התבונני ואחרי נודעה לי תכונת האנשים בעלי ריבי ומעשיהם
ראיתי, כי השתיקה היא המענה היותר טובה והיותר נכונה
להרפותיהם וגדופותיהם**). אך זאת החובה עלי להגיד לך נלוי
שכל מה שכתב אור ליהל"ל בגליון הנ"ל מהדברים שאמר לי,
המה שקר נמור ולא אך לא אמרם, כיא גם לא עלה על
דעתו לאומרם לי ואם אמר דברים כאלה, אמרם רק בפני

*) כל התוכנית הזאת הוא כעין הקדמה ליתר החלקים
שבספרי הזה ולהספרים אשר יבאו אחריהם, וע"כ נתתיה בראש.
**) ראה הקול שנה רביעית בקול מחצצים (צד 211)
„תשובה מספקת" אל „השומר אמת לעולם".

אבות או אמות הילדים אשר הוא מלמד אותם תורה, ואולי אך למענם הרפים הרברים האלה כלומר למען ימצא חן בעיניהם ולא תקופח פרנסתו (כאשר תראה כ"ז באר היטב אי"ה עפי' ערים נאמנים באבן הטועים) — וגם שמו לא הדססתי בספרי "מצת מצוה" בלתי ידיעתו והסכמתו. זאת היא אשר מצאתי עלי לחובה להודיע ולהשיב לך בשביל המפלגה הרביעית אם כי איננה כדאית, ולא אוסיף עוד לדבר בזה.

בדבר הענין אשר שאלת בחתימת ככתבך — שהוא "שוב ארץ ישראל" או "התנועה הכללית" כאשר תקרא אתה, כבר חברתי לפתרון השאלה הזאת חוברת מיוחדת (ראה תוכן הענינים) כי גם החכם לל"ב נגע בשאלה הזאת בדברו אלי. אחרי הדברים האלה הנני להוסיף מצדי אשמה אחת אשר יאשימו אותי בכתב ובפה, והיא: אשר יצאתי נגד המכתבי עתים העברים בספרי "מצת מצוה", ואחד (משלשה אלה אשר הארץ תרגו תחתיהם) צוח ע"ז ככרוכיבא (המניד בראשית*) שנת 83) הזאת — לשפת יתר אחרשוב להגיד כי לא אווז מדעתי כמלוא השערה גם עתה אבל לחזק את דברי ולאמקם הנני להדפיס פה מכתב מאחד החכמים המו"ל המיוחד והמצוין אשר כל ימי חיי כבדתי ואכבדנו גם עתה. ולא אעיר עליו מאומה גם לא אוסיף עליו דברים מצדי ורק אפזר את המקומות הראויים להיות לי לעדים כי אמת דברתי: שאין ספרות, ואין בקרת לישראל, ואין מכ"ע עברים לישראל אשר ירשו טובתו במקום אשר יראו פן לא ימצאו חן בעיני קלי הדעת" כה דברו :

(* הנליון איננו כירי וכסדוסה לי שהוא נליון 4.

Redaction & Expedition der „Hazefira“
S. Slonimsky Warschau.

ווארשא ס' אדר שנת תרמ"ג.

להרב החכם מו"ה מיכאל לוי ראדקינסקאחן נ"י.

„הגיעני מכתבך ונפלאתי מאד עלך כי תבקש ממני
„דבר אשר ידעת מאד כי הוא נגד גדרי אשר גדרתי לי בהצפירה
„להתרחק מכל דברי ריב ופאלעמיק גם בענינים הנוגעים לי
„ולכבודי, ולא פעם אחת קרה לי בימים האלה אשר מכה"ע
„הרוסים העברים אחוזני בציצית ראשי על דעתי ומחשבותי
„בענינים הנוגעים אל הכלל שכתבתי בהצפירה
„ואני החרשתי מבלי לענות דבר כאשר אין רצוני לבוא
„בויכוחים, רק גליתי את דעתי כפי משפט שכלי ועל הקורא
„להבין ולהכריע בין דעתי ודעת חברי, ובפרט בענין כזה,
„האמן לי כי לא קראתי כלל לא את המניד* ולא את
„מחברתך (מצת מצוה) ועכשיו שקראתי את ספרך
„לא מצאתי בו דבר הפוגע בי, ואדרבה דברים רבים
„ונכוחים מצאתי בו אשר ישרו בעיני אבל
„להביאם במשפט נכון לפני הקוראים אין רצוני.
„פעם אחת הזכיר ה' סאקאלאו את מחברתך כמבקר
„אחריו ומחיתי בו, מפני המחלוקת מן הצד שפגנך. ע"כ
„סלח לי גבר נכבד כי לא אוכל לאסוף בהצפירה את מכתבך.
„ואתה ידעת את אויביך פה גם אם תבא בהצפירה
„בדברים כסופר מניד חדשות מקורות הזמן יביטו עלי
„כנותן יד לאויבם בנפש ע"כ הנח לזקן כמוני בדברים
„שאין לי בהם חפץ.

והנני ככבדך ומוקירך כרוב ערכך חו"כ.

(* סכתבי ה' דוד נארדאן יבאו, באבן הטועים' כי שם
מקום גם לא פה המקום לדבר מסכתבו העתי אשר בעת הזאת
אבד גם את שמו אשר נתן לו ה' קאוונער עשרים שנה לפני.
ובאבן הטועים יראו הקוראים גם את תכנית הנערים הפרוצים
העושים חיל . . . בהמניד משרים הזה.

טרם אפרד מאתך, יריד יקר, הנני להראות לך שנים
בוה לא צדקת אשר אמרת: כי לא הפקתי רצון מכולם" (קליין)
כי את אשר אדע אני הוא שלא רק בעיני החבמים הרבנים
פראפעססארין ודקטארין נבוני דבר ישרו ספרי ודעתי, כאשר
תראה במכתביהם אשר הרבו להלל את פועל ידי, כ"א גם
בעיני קוראים פשוטים מהם גם סופרים אחדים שאני קורא
אותם בשם "המון בית ישראל" גם מהם קבלתי מכתבים רבים
מאד אשר הגדילו פעלי (יתר מכפי המדה כמובן) ומבקשים כי
אוסף שנית ידי וכו' וכו' ולעומת ארבע המפלגות שקראת לי
נגד ארבעה בנים, אציג לך גם אני ארבעה מכתבים שנכתבו
לתומם מאת אנשים שונים בדעותיהם ובמפעליהם (והנם ככל
המון בית ישראל הנותרים) אחד סוחר, אחד סופר, אחד מורה,
ואחד תם. קרא אותם, יירי, ותראה כי שנית בדברך: שלא
הפקתי רצון מכולם" — ואנכי בחרתי לי מן ההמון מכתבים
המונחים לפני מארבע פינות אירופא רק את ארבעה האלו
מאשר נודע לי הבל מדותיהם ותכונותיהם. את השנים
הראשונים ידעתי זה שנים אחרות. הראשון הוא אינדיפרענט
גמור להיהודים והיהדות ואם תרצה גם להאנושית כולה, ואין
לו אלא ד' אמות של עסקו, אבל איש נבון הוא. הוא כותב
מאמרים אחת או שתיים בשנה במ"ע שונים — אבל מאמריו
יצאו אך מעט ולא מלבו. השני הוא מהסופרים האלה
אשר כבדתים בעמדי בראש עלה עתי ואכבדהו גם עתה
אם כי נוח היא להתפעל ויירא יראת הרוממות מפני הסופרים
האוטיריטען אשר ברוסיא, ולכן ידעתי מראש אשר חמימותו
תתקרב כאשר יראה את האוטיריטען (לא עלינו) יוצאים בחרבות
ורמחים עלי. את השלישי לא ידעתי עד יום כתבי אליו את
מכתבי בדבר הרחבת ספרי בעירו וגם שמעו לא שמעתי עדי
הוגד לי ימים אחדים טרם כתבתי אליו את מכתבי — וגם
עתה לא אדעחו פא"ש אבל כנראה הוא איש מתון ומיושב
ויודע ספר. ואת הרביעי תראה ממכתבו כי זר היה לי גם

שמו בעת אשר קבלתי מכתבו, וע"כ לא נתתי לו שאלתו לבקרני בביתו כי בלאנדאן איננה מזקת השמירה היתירה שלא לפתוח הדלתות לאיש לא נודע. אבל אחרי קבלי מאתו מכתב שני ארוך מאד חקרתי עליו, והנה אמת יהגה חכו. (ער היום לא ראיתי את האיש הזה כי בעת נודע לי מי הוא כבר הייתי כוכן לעשות דרכי וצר לי ע"ז.) הוא איש בא בימים ישר הולך מתפרנס ממלאכתו. במלה אחת איש המוני מהמון בית ישראל אשר ילך בעינים עצומות אחרי מנהליו ואשר יחשב דרכו לפעמים כאשר תכבד עליו העבודה לראות כי גדור היא מזה ומזה ואין בו כח לעמוד אף לשאוף רוח צח מפני הכבלים אשר שמו עליו רבניו. — לו ולדומים לו חברתי את ספרי והוא הוא האיש אשר בערו אני עמל ולכן נתתי את מכתבו פה אם כי בשפת עלגים ידבר כי מחשבתו ניכרת מתוך דבריו ובאמת מה יעשה ההמון שאינו יכול להוציא בשפתו אשר יאמר לו לבו?

קום נא ידירי וקרא את המכתבים וגם צא ולמד מהם כמה נמצאו כמוהם בתוך המון בית ישראל ותראה כי לא לריק יגעתי. ואלה המה:

I.

Ham, den 21 November 1882.

ידיד יקר! שמחתי בשורותיך ובהעלים מספרך תפלה
למשה אשר הגיעוני בשתי פעמים. כפי הנראה מצאת מנוח לך
וגם לחם לביתך, כי מבלעדי זה לא יכולת להעמיק בחקירות
והלכות הגיוניות כאשר תראה בספרך הטלא חריפות ובקיאות
על כל נדותיו. לא אפונה כי ספרך זה יעשה רושם גדול
בהספרות העבריות, ואם לא ישבחוהו ויהללוהו מכ"ע בשפתנו
אל תהיה לך עגמת נפש מזה; שנאה מקלקלת
והמולחים הן לא יאה בוך. לבקר ספרך, כאשר תבקשני,
אין עתותי בידי הלא תדע פזור הנפש שלי מלפנים ועתה הוא

„יותר גדול כמלפנים, כי מסחרי ב"ה הולך וגדול „ומרבה נכסים
„מרבה ראגה" הוא כלל גדול בחיי הסוחר. כמעט כל השנה
„בלה לא טבלתי עמי בריו לכתוב איזה מאמר וגם מכתב
„ידידות לא כתבתי כי רובץ אנכי תחת עול עבודתי במסחרי
„בחמור למשא. — רעיון השלוש בתורת היהודים הוא דבר
„ידוע ועיין בספר „La Bible des Indes" מהסופר
זאקקאלאטמי.

„הידעת את סופר המגיד קליין? מה הוא האיש ומה שיחו?"
ידידך* א.

II.

„ידידי הנחמד והיקר ה' כ. ל. ראדקינסזאָהן נ"י!"
„שלושה ימים אחרי קבלי את מכתבך הגלוי, קבלתי את
„מחברתך „כיצת מצוה ועלילת-הדם" מה אומר לך יקורי, כולה
„אומר כבוד ונותנת לוית חן למחברה המשבול, כי השכלת ירך
„להוכיח בראיות ואותות נאמנות את האי סדרים השורר בדתינו.
„בל קוראי מחברתך זאת קראו „הידר!" וימחאו כף. אתמול
„החילותי לכתוב בקרת ישרה בשפת רוססיא על מחברתך זאת

(* טאד יוכל להיות כי אלה אשר אמרו שלא אנכי חברתי
את ספרי, יאמרו עתה כי אנכי בריתי מלבי את הדברים האלה
וחברתי מכתבים ע"ש אחרים יען כי הנני מעלים שם — ולרגלי
הדבר הזה יכנוני בשם חדש: כי המשמש בד' לשונות" — אבל
יאמרו המה מה שיאמרו, אנכי לא אוכל לפרסם את שם הכותבים
טרם נתנו לי רשותם — ואם אעשה זאת וחטאתי לאלהים ולהם.
והמכתבים הלא נשלחו לי פריוואטום — אמנם גם החכם חז"ם
שלח את מכתבו פריוואטום ואין כל ספק שגם הוא לא יחפוץ
בפרסומו אבל במקום שיש צורך השעה וחילול-השם אין חולקי
כבוד גם לרב וחכם כסודו — ובוזה התנצלותי אמורה אשר לא
בקשתי רשותו להדפיס מכתבו.

„ואשלחנה להרפיסה במכ"ע „ראזסוויעט" בתור ביבליאָנראַפּהיע
„ובזמן קצר יבואו ממני דברים נמרצים על אודותיך בדפוס,
„ואת העלים אשר בהם יבואו דברי אלה אשלח לך."
„מהר יקירי ושלח לי את כל חוברותיך כמו: „תפלה
„למשה" וכו' כי נחוצים הם לי למלאכתי בדבר הבקרת אשר
„אני כותב על מחברתך „מצת מצוה" ואבקשך כי בו ביום
„אשר תקבל את מכתבי-הגלוי הזה תניה על הפאָסט את כל
„חברותיך אשר הדפסת עד כה, כי נחוצים הם לי מאד.
„בחברותיך „מצת מצוה" מצאתי הרבה דברים המסכימים עם
„דברי גדולי המתקנים (רעפּאָרמער) מעמנו כמו ליליענבלום וכו'.
„מאד אחפץ לרעת משפט ה' ליליענבלום על מחברתך זאת.
„מהר ענני במכתב ושלח לי את כל חוברותיך, כי מצפה אנכי
„להם בכליון עינים. בקצרה אומר לך כי בחוברותיך אלה תקנה
„לך המון אוהבים בין משכילי וסופרי עמנו ובעת אשר תחל
„להוציא לאור איזה מכ"ע כולם ישישו לקראתו ויתמכו בידך
„בכל יכלתם."

„ממני ידיך המחכה לתשובתך ולחברותיך דוקא בהחזור":
St. דען 11. פּעברואר 1883
כ.

III.

Ellis. St.

בעזה"י ליל ה' השייך ליום ו' פ' בהר.

„כבוד הרב החכם זכו' וכו' מוהר"ר רֶאָד קינסזאָהן זכו'".
ד' ישפות שלום!

„עוד ביום ג' העבר קבלתי מכתבו הנכבד אך באשר
„איזה אדרעסין לא הובררו לי ע"כ נתאחרה תשובתי עד הנה
„ואתו הסליחה. — אתמה מאד על כבודו איך הכניס והרחיק
„מחשבה זרה בדברי „כי אני מחזיק אתו לאיש דוח" דבר אשר
„לא חלמתי בלילה באשר לא הרהרתי זאת ביום? אדרבה
„ואדרבה שמו יקר לי מאז מעולם גם בעת אשר בעל המלץ

„יצא כנגדו עם הר-שלום מהורדנא והכהן צדק ורבים מאורטודוקסי
„לאנדאן והחכם יהל"ל באחרונה בהמניד זה מקרוב בכל זאת
„הוקרתי את שמו ומה גם עתה אחרי ראי את ספרו הנכבד
„והיקר „תפלה למשה" ופרנסתי לא ירשני לעיין בספרים בכל
„זאת אחמוס מעט מעתי לפרקים להביט בספריו למען אראה
„אם כצעקתה הבאה עליו עשה כולו (כחפץ המנוח נייגער) ואם
„לא. ספרו „מצת מצוה" כבר קראתי עד תמו, ובספרו ת"ל עוד
„מעט ואניע עד מחציתו, יאמרו הבריות מה שיאמרו ואני
„אומר את אשר בלבבי בלי משא פנים כלל וכלל, בספרו ת"ל
„הראה לדעת כי ישר נוכח פניו בכל מקצועות התורה, ולו לא
„הדפיס ספרו מצת מצוה כי אז לפי דעתי גם האורטודוקסים
„נתנו כבוד לשמו, והדברים עתיקים. רבות רבות יש לי לדבר
„בזה אך נם הדברים המעטים האלו הנני כותב בחפזון דומה
„כמי שכפאו שד כו'. דברתי ואקימה . . . כו' עוד זאת אודיע
„לו בשבוע העבר היה פה איזה רב מליטא וספרו „פני יהושע
„החדש" בירו, ועתה בא הנה ה' ראללער מפאריו למלאות
„חללה של בר . . . בספרו החדש אשר בגלל זאת המחברים
„וספרוהם גם יחד היו לזרא באף הקוראים המעטים מן המעטים
„פה כו' והנני מוקירו לנצח." ב.

IV.

„3. Mai 1883. Brick Lane Spitalfields.“

„שלום לך כאיר עיני ישראל, הרב המשבול במשכילים וכו' וכו'
„כשת רכ"ל הערר ראדקינס זאָהן. לפני שמש ינון שמו!"
„הן זכיתי לחוות ולשמוח במהברתך מהברת הקדש מצת
„מצוה ועלילת הדם היקרה והישרה, אשר על כל גרתיה רוב
„הכמה היא מלאה. חכמה אמיתית וכונת תורת משה ומפרשה,
„בה בטוב טעם ודעת גליתה: אשר מלפנים מיום גלינו מעל
„אדמתינו כמזה לא נחיתה! כי רבים הם אשר קמו וגדרו נדרים
„חוקים ועצומים, אשר כל אחד מהם גבר על רעהו לנדרו נדר

„חזק מחבירו — ורק סביב מה? האם לא סביב הרוח נדרו?
„כי באמת האבן הטוב והמרגליות שהם התורה והמצות לא
„בשמים היא רק היא מונחת בקרן זווית וכל הרצה ליטלה יבא
„ויטלה, כי מוסרה משה לא גדרה כ"כ כאשר בחלוקף כטה
„אלפים לשנים קמו מסעיו בדמות מפרשי דבריו הבלתי מובנים
„אשר הם כמאמרך החכימה רק על הקאנקוראציע כונני" וקנסו
„את הסותר חלילה מעט מזעיר גדרם אשר אין בו ממש כלל,
„כי לא חששה התורה לזה כלל, בקנסות אכזריות כמו אבן
„עולמו! אשר אף אם ירצה איש לגשת אל המטרה או בהגיעו
„אל הגדר האמיץ והחזק אשר לסתרו חלילה אין לו רשות כי
„מתחייב בנפשו הוא וד"ל. לקיימו א"א לו בשום אופן מטעמים
„הכמוסים הנוגשים אותו, ובפרט בזמן הזה בעת צרותינו
„הרכיבים —. מה יעשה האיש מדחקו שלא יחטא חלילה באחת
„מהגדרים האדירים? ואם חטא הלא לפי דבריהם איבד חיו מזה,
„ומבא ודאי; כי לשאול ירד ולאבדון ימסר, כי מעט הוא הנמצא
„בדבריהם תקנה להסותר גדריהם חלילה —. ומה יעשה החוטא
„הגדל הזה בשומו על לבו העצבון על איבוד עולמו הבאה, ועל
„רוב הצער ממכת שרביטי האש אחרי מותו יגמור בדעתו,
„הלא נשמתי לאחר מותי נאברה ואין לה כל תקומה. ולמה לי
„לאבד גם גופי בחיי, כי אף אם אתענה את גופי בסיגופים
„ותעניות כל ימי חיי מי יאמר כי יועיל לי הלא בדברי הפוסקים
„לא מצאתי תקנה למעני! אין לי טוב כי אם אסורה נא
„מהגדרים החזקים האלה כל עיקר ואף מהגדירה בהם, כי א"א
„לי להשיגה מפני גדריה העצומים, ואלכה נא בשרירות לבי
„למען רוות את נפשי בחיי כי אחרי מותי הלא אבדתי. ומה
„יפוק החורבה שישראל ממירים דתיהם ועוד כמה מכשולים כאלו
„עד שקמתה מורה שקמתה אב בישראל, וחגרתה כנבור החיל מתניך
„מול משנאך, להראות לתועים את הדרך הישר ומבוא הקל
„בין המבצרים הרמים לבא לגשת אל המקור האמיתי ואל
„המטרה הנכונה אשר רוח המקום ורוח הבריות נוחה הימנה!

„יהי כחך וחילך ברוך. אך אמרתי מי יתן והי' שכאשר זכיתי לראות מעשי ירך, בן אוכה לראות גם תואר פניך, ואולי „תרשני בכבודך להתראות את מעלתך בבית בחירתך, אז לאות „ידידות אמת אשימה לי זה! כי אולי יהיה ישר בעיניך לקבל „גם חות דעתי בחבוריך היקרים, אם כי כטיפה בים היא מול „רחבת דעתך ולבבך העמוקה. ועתה סתום הדברים עד „עת קץ וד"ל.“

והנני מוקירך כערךך הראוי לך ומברכך שתזכה להאיר „עיני העברים העורים ותהי מעשיך קיימת ויתברך שמך בפי „כל לעד! מצפה לתשובתך.“

N.

חתימת החוברת.

חז"ל אמרו כל הנפטר מחבירו לא יפטור אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו: הבה אקיים את מאמרם הנכבד הזה, ואציע לפני הקוראים הלכה אחת המתנוססת כאבן ספיר בין פניני מאמרי חז"ל והיא בתוספתא (ברכות פ"ב ה') בן עזאי אומר: כל שלקה בגופו מפני חכמתו סימן יפה לו כל שלקה בחכמתו מפני גופו סי' רע לו. הוא היה אומר: כל שנטרפה דעתו מפני חכמתו סימן יפה לו וכל שנטרפה חכמתו מפני דעתו סי' רע לו עכ"ל.

הדברים צריכין ביאור: מה ירצה במלות חכמתו ודעתו ובמה הן שונות זו מזו? ועיין המפרש (מנחת בכורים) שפירש: שנטרפה דעתו דמשים עצמו על ד"ת כהדיוט ומקיים בנפשויה אם נבלת בהתנשא' כו" פטפוטי דברים שאין להם טעם וריח ואין להם כל קשר וחבור עם הכאמר המחוכם הזה. אבל ד"ת עניינם

במקום הזה ועשירים במקום אחר, והכאמר הנפלא הזה יתפרש בלי כל לחץ ורוחק, אם אך נשים עין על האמור בירושלמי חגיגה (פ' אין דורשין הלכה א) וז"ל: ארבעה נכנסו לפרדס. אחד הציץ וכת, אחד הציץ ונפגע, אחד הציץ וקיצץ בנטיעות, אחד נכנס ויצא בשלום. בן עזאי הציץ ונפגע* ועליו הכתוב אומר דבש מצאת אכול דייך כו" עכ"ל ועתה אדרי שאנו רואים כי בני גילו או בני דורו של ב"ע אמרו עליו שיען אשר נכנס בפרדס החקירה "נפגע" ר"ל "יצא מדעתו" ורדפו אותו בעבור חקירותיו ודרישותיו החדשות — הנה רואים אנו תשובת בן עזאי לרודפיו בוו המיסקא: כל מי שלקה בגופו מפני חכמתו וחקירתו החדשה, אינו אלא סימן טוב לו כי הוא יודע להוקיר את ערך חקירותיו ודרישותיו. הוא היה אומר (ר"ל תמיד, לכל שואליו: מה היה לו כי גדול בתורה ובחכמה כמוהו יעזוב את דעותיו הקדומות ויתחיל בחקירה חדשה המתנגדת לדעותיו?) : כל מי שנטרפה (אולה לה ואיננה כמו טרוף טורף יוסף) דעתו הקדומה (פאראור-טהייל) מפני חכמתו וחקירתו החדשה, סימן טוב לו, כי עמלו לא היה לריק וחקירתו עשתה פרי. אבל כל מי שנטרפה חכמתו (ר"ל שחקירותיו החדשות אם גם מצא אותן אמיתיות ונאמנות אלו ולא עשו פרי) מפני דעתו הקדומה,

* בבבלי (חגיגה טו), הגורסא להיפך בן עזאי הציץ ומת וכן זומא הציץ ונפגע. אבל כל מבין יבין שבדברים כאלו היתרון להירושלמי על הבבלי כיתרון האור. כי הירושלמי נתחבר במקום המעשה, והבבלי אך שמועה רחוקה שמע, וגם לזמן המעשה היה הירושלמי קרוב יותר במאה שנה מהבבלי. ונמצא בירושלמי עוד בכמה מקומות המעשה הזה שאמר: הלך לו בן זומא — לא היו ימים מועטים עד שמת. וכן עזאי האריך ימים כי נשא אשה ונרש ואמר אח"כ נפשו חשקה בתורה ולא רצה לישא אשה עוד ולקיים מצות פו"ר כי זאת היה פרי חקירותיו החדשות ודי למשכיל.

סימן רע לו, כי כל עמלו עלה בתוהו. וזה אכר נגד ר' עקיבא שנשאר בדעתו הקדומה גם בצאתו מפרדס החקירה. ויתכן שגם מאמר ר' יהודא בפיסקא הקודמת (שם ז): „כל מי שרוח עצמו נוחה בשלו, סימן טוב לו וכל מי שרוח עצמו אינו נוחה בשלו סי' רע לו" לא אמרו אלא כעין פשר בין שני החכמים הנ"ל כי ר' עקיבא היה רבו (סתם ר' יהודה הוא ר' יהודה ב"ר אילעי תלמידו של ר"ע וראבעז') ובלי ספק קבל תורה וחכמה גם מבן עזאי שהיה חברו של ר' עקיבא, — ולכן אמר שאין כל צורך לתפוס על שני גדולי הדור אלה, כי כיון שרוח עצמם נוחה בשלהם, כלומר הנוחם לא יציקם על שנכנסו לפרדס ועל דעותיהם אשר הנחילו להם בה, סימן טוב הוא גם לשניהם — ואולי רמז בזה אשר יתאונן על רדיפת ב"ע שרדפוהו חבריו באף אחרי שהוא האחרון היה רוח עצמו נוחה בשלו למרות תרעומת ורדיפת חבריו. וכדאי הוא בן עזאי לסמוך עצמו על חקירותיו בכל עת.

גם אם לא אנד יבינו הקוראים שאם אמנם לא חכם חוקר הנני לא „בן עזאי" אך „בן רדק ה", עכ"ז היה המאמר הזה שיקוי לעצמותי ולכל בשרי מרפא, כי ידעתי בנפשי שלא עזבתי את דעותי הקדומות אשר בהנה בלתי כל ימי נעורי, מפני הכבוד, מפני התאוה ומפני הנאה חומרית בעוה"ז. ואדרבה לוא אחותי בדעותי הקדומות כי עתה הייתי גם אנכי כאחד הרבנים הרואים עולמם בחייהם, אבל עזבתי את כל דעותי הקדומות מפני חכמתי המעטה אשר חנני אלהים, מפני חקירתי ודרישתי והתבוננותי במה שהורשתתי. הנה רואה אני סימן טוב לי כי דעתי נטרפה מפני חכמתי והנני נלקה בגופי ובממוני ובהנאתי מפני חכמתי, ורוח עצמי נוחה בשלי. סימן טוב הוא לי ולכל דורשי חכמה ותושיה אשר יסבלו וילקו מפני חקירתם ודרישתם — ומאמר בן עזאי הוזה הכתנוסם כאבן נזר בפי התוספתא, הוא פתח פתוח לכל דורשי חכמה ותושיה וסימן טוב יהיה להם כי

מכנו יראו וכן יעשו — בכח המאמר הזה אלך הלאה למטרת
להועיל לאחי ובני עמי וה' אלהים יעזר לי על כן לא נכלמתי,
על כן שמתי פני כחלמיש ואדע כי לא אבוש. (ישעיה נ"א 7).

הערה לצד 13.

לא דת תורת משה כו'. חכם אחד בוועין נענע בראשו על דברי אלה באמרו:
הנע בעצמך איך יכתב בתורה דבר שלא נהג בו העם אז? . . . שאלתו היא עמוקה
ונם צידקת, אבל אני ענית לו כי מאד יוכל להיות כי נהגו בה טרם נתנה התורה לישראל
אבל משנתנה כבר נשתנו המנהגים ונתבטלו. וראיתי היא משלוח עבדים אשר יאמר ירמיה
מפורש (לד' 18) אנכי כרתי ברית את אבותיכם כהוציא אותם מארץ מצרים גוי מקץ שבע
שנים גוי ולא שמו ער אבותיכם אלי ולא הטו את אונם. וכן
במקומות רבים. הרי לך מפורש כי בעת אשר נתנה התורה כבר לא שמעו אליה ולא המו
את אונם לשמור את מצותה.

שם הלאה, ולא תורת הנביאים. גם ע"ז היה החכם כמצחק באמרו כי הנביאים
לא צוו שום תורה — אבל גם בזה לא אוכל להסכים אתו כי הלא ראינו צוה ירמיה על
העבדים, על מדות נמוסיות (ירמיה כ"ב 8) על יום השבת (שם י"ח 21) לבלתי לבת אחרי
שרירות לכס (שם י" 12) וכן ישעיה השני, יפתח הרצונות רשע, התר אנודת מוטה (נח 6)
שמרו משפט ועשו צדקה (שם 6) גם על בשר החזיר הזהיר שם 10) וגם יחזקאל צוה
שלא יאכלו הבהמים נבלה וטרסה. הלא תורה היא והאחרון לא סמך פקודתו גם על תורת
משה, אך מעולם לא שמע העם לקולם שהיה כקול קורא במדבר.

הערה לצד 14.

עירובין: עיין דור דור ודורשיו (ה"ב צד 260) כי דעת החכם המחבר הוא שכל
עיקרן של עירובין לא נתקנו אלא להקל על העם כו'. אבל אני איני יודע מתי החמירו?
הואים אנו, כי ישעיה ירמיה גם יחזקאל צוהו ובקשו את העם כי ינחוו כי לא יוציאו משא
ביום השבת נחמיה היה הראשון אשר העניש קשה על זאת, אבל הן גם נזירתו כאשר היתה
באונם ובהבאה לא נתקבלה לכל העם. ולדעתי אשר התירו וחזרו והתירו שיאמר המחבר
הוא מפני מוטב שיהיו שונגין כי בעת נחמיה למען להרחיק את העם עד קצה האחרון
אסרו הכל, וכאשר ראו שלא נתקבלו התירו וחזרו והתירו. והמצאת העירובין לא היתה
אלא המצאה פוליטיש אחרי שכבר אבדו מצבם הפוליטי. ובמקום אחר נרחיב הדיבור
בזה א"י.

נשלמה מחברתי זאת בכ"ד כסלו שנת תרמ"ד פה ברלין.

Demnächst erscheint

לבקר משפט

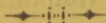
Kritischer Ueberblick

über

a) Den Judenspiegelprozess in München
(10. Dez. 1883);

b) Verhandlung der Berliner Repräsentanten
der jüd. Gemeinde wegen Erbbegräbnisspetition
auf jüdischem Friedhof von einem Mischeheling,
Ehemann einer Jüdin.

Preis M. 1.50.

Auch erscheint demnächst eine deutsche
Uebersetzung des vom Verfasser dieses erschiene-
nen Werkes (תפלה למשה (מקוצי) „Ursprung und Ent-
wicklung des Philacterien Ritus bei den Juden“

Zu haben in

D. LÖWY's Buchhandlung

Wien, II., Praterstrasse Nr. 15

und bei dem Verfasser

M. L. Rodkinssohn

6 Pakingotnstr. Islington, LONDON N.

B
4

Abne Hamiluim.

(FASSUNGSSTEINE.)

Eine Ergänzung betreffs der Reform des jüdischen Ritualgesetzes in der vom Verfasser dieses erschienenen Schriften : תפלה למשה (מקצי) »Ursprung und Entwicklung des Philacterien-Ritus bei den Juden« und des מצת מצוה ועלילת הדם »Das ungesäuerte Brod etc.«

Von

M. L. Rodkinsohn,

a. Z. Redacteur des „Hakol“ etc.

Das Werk erscheint in 6 Lieferungen und zwar :
I. Eben haroscha ; II. Eben bikoreth ; III. Eben sapir ;
IV. Eben Israel ; V. Eben haschulchan ; VI. Eben hatoim.

Das Inhaltsverzeichniss sämtlicher Lieferungen befindet sich auf der 4. Seite dieses Heftes.

—◆—*—◆—
Berlin.

1884.